

Ylöjärven varhaiskasvatussuunnitelma

Hyväksytty sivistyslautakunnassa 8.6.2021

Päivitys määräysten OPH-700-2022, OPH-7884-2025 ja OPH-465-2026 mukaiseksi

Sisältö

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu.....	1
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	2
1.2 Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu.....	3
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	15
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.....	15
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	19
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	22
2.4 Arvoperusta	25
2.5 Oppimiskäsitys.....	27
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	28
2.7 Laaja-alainen osaaminen.....	29
Ajattelu ja oppiminen	30
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	31
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	32
Monilukutaito	34
Digitaalinen osaaminen	35
Osallistuminen ja vaikuttaminen	35
Lapsen yritteliäisyys.....	36
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	38
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	40
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	41
Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	42
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.....	42
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	44
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.....	45
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	47

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	49
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	49
Yhteistyö eri tahojen kanssa	51
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	53
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	53
4.2 Pedagoginen dokumentointi	54
4.3 Monipuoliset työtavat.....	55
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	56
4.5 Oppimisen alueet.....	58
Kielten rikas maailma.....	59
Ilmaisun monet muodot.....	62
Minä ja meidän yhteisömme	64
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	66
Kasvan, liikun ja kehityn.....	69
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.....	72
Kaksikielinen varhaiskasvatus	74
5. Lapsen tuki.....	77
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.....	77
5.2 Yhteistyö tuen aikana.....	80
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	81
Monialainen yhteistyö	81
Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö	82
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	83
Yleinen tuki	84
Tehostettu tuki.....	85
Eriytynyt tuki.....	85
Tuen muodot	86
5.4 Lapsen tuen arviointi	91
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	92

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	95
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	98
7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.....	99
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	99

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tämän määräyksen mukaisesti.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³.

Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴.

Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän säädöspohjan muodostavat varhaiskasvatustilain ja -asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ohjausjärjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestävästä tulevaisuuden rakentamisesta.

¹ Varhaiskasvatustilain (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustilain 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustilain muuttamisesta, s. 30–31

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti. Paikallista suunnittelua toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä⁵.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁷.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja henkilöstöä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti tarkennettavia asioita, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen paikallista suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä**⁸ kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa, jos ei erikseen muuta mainita. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

⁵ Varhaiskasvatustalaki 21 ja 23 §

⁶ Varhaiskasvatustalaki 2 §

⁷ Varhaiskasvatustalaki 21 §

⁸ Varhaiskasvatustalaki 1 §

1.2 Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työväline, joka tarkentaa varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman⁹.

Paikallista suunnittelua tehdessä huomioidaan paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallista suunnittelua voidaan tehdä eri varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyönä. Paikallinen suunnittelu voi tarkentaa valtakunnallisia perusteita ja paikallisessa suunnittelussa tulee noudattaa lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Varhaiskasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹⁰
- kotoutumissuunnitelma¹¹
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹²
- mahdollinen kestävän kehityksen suunnitelma ja kulttuurikasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset on selvitettävä ja otettava huomioon¹³ varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

⁹ HE 111/2024 vp

¹⁰ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹¹ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹² Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 5 b § ja yhdenvertaisuuslaki 6 a §

¹³ Varhaiskasvatustilasto 20 §

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus¹⁴. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä¹⁵ annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁷ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁸ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

YLÖJÄRVI

Ylöjärven varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa ovat ohjanneet Ylöjärven kaupunkistrategia, hyvinvointikertomus, johon sisältyy lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, perusopetuksen opetussuunnitelma, esiopetussuunnitelma ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.

Ylöjärven varhaiskasvatus noudattaa kaupunkistrategian visiota, jonka mukaan suurenmoisen sujuva arki rakentuu turvallisesta ja viihtyisästä ympäristöstä, monimuotoisesta luonnosta, asukaslähtöisistä ja laadukkaista palveluista sekä yhteisöllisestä ja hyvinvointia tukevasta ilmapiiristä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja kuntakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma muodostavat kokonaisuuden. Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet esitetään jokaisessa luvussa ensin, jonka jälkeen on kirjattu tarvittaessa kunnan täsmennykset kyseisestä kokonaisuudesta. Varhaiskasvatuksen kuntakohtaista suunnitelmaa on laadittu seudullisena yhteistyönä Tampereen kaupunkiseudulla. Tampereen kaupunkiseudun muodostavat Kangasala, Lempäälä, Nokia, Orivesi,

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁵ HE 40/2018

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁸ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Pirkkala, Tampere, Vesilahti ja Ylöjärvi. Ylöjärven varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan sähköisenä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjänä toimii Ylöjärven kaupungin sivistysosasto. Ylöjärven kasvat- ja opetuslautakunta hyväksyy valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun Ylöjärven kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä. Äidinkielenään ruotsia puhuvilla lapsilla on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen Tampereen ruotsinkielisessä päiväkodissa.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa noudatetaan Ylöjärven kaupungin varhaiskasvatuksessa sekä Ylöjärven kaupungin ohjaamassa ja valvomassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelmaa noudatetaan kaikissa varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa: päiväkotitoiminnassa ja perhepäivähoidossa.

Päiväkodit laativat vuosittain kaikkia yksikön toimintamuotoja koskevan toimintasuunnitelman kunnassa käytössä olevaan lomakepohjaan. Varhaiskasvatussyksikön johtaja laatii suunnitelman syyskuun loppuun mennessä yhdessä henkilöstönsä kanssa ja sen hyväksyy varhaiskasvatuksen johtaja. Myös yksityisen päiväkotitoiminnan tuottaja laatii toimintasuunnitelman soveltuvien osien. Toimintasuunnitelman sisällöstä tiedotetaan lasten huoltajille ja se on luettavissa varhaiskasvatussyksikön kotisivulla.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta

Lapset osallistuivat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen kertomalla unelmien päivästänsä varhaiskasvatuksessa. Lasten huoltajia tiedotettiin paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja heidät otettiin mukaan laatimaan ja kommentoimaan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute huomioitiin paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmatyössä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa ja päivittämisessä yhteistyö varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, perusopetuksen, yksityisten toimijoiden, hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa toteutettiin siten, että heillä oli mahdollisuus kommentoida tekstiluonnoksia.

Ylöjärven varhaiskasvatussuunnitelmaa on laadittu varhaiskasvatuksen henkilökunnan, terveydenhoitajien ja yksityisten toimijoiden muodostamissa työryhmissä.

Varhaiskasvatuksen kotisivuilla on ollut yleisesti mahdollista kommentoida varhaiskasvatussuunnitelman päivitystä.

Varhaiskasvatussuunnitelman päivitys

Varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitettäessä lapsen osallisuus mahdollistettiin Ylöjärvellä kehitetyn laatupelin avulla. Laatupeliin tehtiin varhaiskasvatussuunnitelman eri aihealueista kysymyksiä lapsille ja vastaukset analysoitiin. Lapsilta kysyttiin toimintaan, vuorovaikutukseen ja leikkiin liittyviä kysymyksiä.

Huoltajilta kysyttiin toiveita ja ajatuksia pedagogisesta dokumentoinnista. Vastaukset käsiteltiin varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa ja ne huomioitiin kehittämistyössä.

Varhaiskasvatuksen henkilökunta on perehtynyt ja kouluttautunut varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja keskustellut sen merkityksestä ja vaikutuksista varhaiskasvatustyöhön. Varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja yksityisille toimijoille on annettu mahdollisuus osallistua varhaiskasvatussuunnitelman päivitykseen työryhmätyöskentelyn ja kunnallisten tekstien kommentoinnin kautta.

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan osana varhaiskasvatuksen seuranta-, arviointi- ja kehittämistyötä. Varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan, kehitetään ja päivitetään tarpeen mukaan. Varhaiskasvatusyksiköt arvioivat omaa toimintaansa mm. yksikön toimintasuunnitelmien kautta suunnitelmallisesti.

Huoltajien ja lasten osallisuus suunnittelussa toteutuu vuosittain yksikön toimintasuunnitelmassa, lapsiryhmäkohtaisessa toimintasuunnitelmassa ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa.

Pedagogiikkaa toteutetaan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa siten, että lapsen päivästä muodostuu eheä kokonaisuus. Varhaiskasvatuspäivä on kaikkine toimintoineen arvokas ja merkityksellinen eli lapsi saa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa koko päivän ajan. Totutut toimintatavat ja rakenteet tulee arvioida ja suunnitella vastaamaan joustavaa ja pedagogista kokonaispäiväajattelua.

Varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelma

Ylöjärven kaupungin varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelma on laadittu Pirkanmaan hyvinvointialueen sekä alueen varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyössä laatimaan

mallipohjaan, joka perustuu Sosiaali- ja terveysministeriön Turvallinen lääkehoito – Oppaan lääkehoitosuunnitelman runkoon. Sisältöjä ohjaavat oppaan periaatteet turvallisesta lääkehoidosta sosiaali- ja terveyspalveluiden yksiköiden ulkopuolella.

Organisaatiotason lääkehoitosuunnitelman hyväksyy Pirkanmaan hyvinvointialueen lasten, nuorten ja perheiden palveluiden nimeämä lääkäri. Jokaisella päiväkodilla on omat yksikkökohtaiset tarkennukset, joka pohjautuvat Ylöjärven varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelmaan. Organisaatio- ja yksikötason suunnitelmat tarkistetaan vuosittain ja aina tarvittaessa. Suunnitelmassa kuvataan lääkehoidon toteuttaminen ja laajuus, vastuut ja velvollisuudet, lääkehoidon riskit ja niihin varautuminen, lääkehoidon prosessi ja lääkehoidon osaamisen varmistaminen.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁹. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu²⁰ ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa²¹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²²

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² HE 148/2021, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin²⁴ osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja²⁵ osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²⁶

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁷. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁸. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁹ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti³⁰. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta.

²³ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²⁷ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti pedagogiselle toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat pedagogiset tavoitteet toiminnalle sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta
- lapsen mielipiteet sekä henkilöstön ja huoltajan yhteisistä keskusteluista nousseet keskeiset näkemykset
- suunnitelman laatija ja suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä³¹. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä³² oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.³³

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen käytännöt.

³¹ Varhaiskasvatuslaki 40 §

³² Varhaiskasvatuslaki 41 §

³³ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma pääsääntöisesti kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun toteutumisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Huoltajille annetaan mahdollisuus valmistautua etukäteen tutustumalla lapsen vasukeskustelun sisältöön.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma nähdään Tampereen kaupunkiseudulla prosessina, joka on kuvattu sivulla 12.

Kuvaus lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta tuen aikana löytyy kohdasta 5.5.

Lapselle laaditun varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta laaditaan jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle oppimissuunnitelma. Esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa toteutetaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa, jossa on huomioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja mahdollinen tuen suunnitelma.

Varhaiskasvatuksen henkilökunta huolehtii lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tietoturvallisesta laadinnasta. Varhaiskasvatussuunnitelma liitteineen säilytetään varhaiskasvatuksen sähköisessä järjestelmässä ja arkistoidaan Kansallisarkistossa.

Varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt on kuvattu kohdassa 2.3

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta.

Lapsen lääkehoitosuunnitelma

Lapselle laaditaan ennen varhaiskasvatuksen alkua lääkehoitosuunnitelma, kun lapsella on pitkäaikainen sairaus ja sitä kautta säännöllinen lääkitys. Suunnitelmaa tulee soveltuvin osin käyttää apuna selkeyttämään myös lyhytaikaisissa, välttämättömissä lääkehoitotapauksissa.

Lapsen lääkehoitosuunnitelma laaditaan yhdessä huoltajien ja lasta hoitavan henkilöstön kanssa. Tarvittaessa mukana ovat myös lasta hoitavan tahon edustaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja perhepäivähoidossa olevan lapsen osalta varahoitopaikan henkilöstöä. Lääkehoitoon liittyvistä muutoksista tiedottaminen varhaiskasvatuspaikkaan on huoltajien vastuulla. Lapsen lääkehoitosuunnitelma tarkistetaan vähintään vuosittain ja aina, kun siihen tulee muutoksia.

Varhaiskasvatuksessa annetaan lääkärin määräämiä lääkkeitä tai terveydenhuollon ammattilaisen ohjeella itsehoitolääkkeitä silloin kun lääkettä ei ole mahdollista antaa kotona. Huoltajat tuovat lääkkeet alkuperäispakkauksessa, josta käyvät ilmi lapsen nimi, säilytys ja annosteluohje. Lääkehoitoa toteuttaa varhaiskasvatuksessa lääkehoitokoulutuksen saanut henkilöstö. Ylöjärven varhaiskasvatus kouluttaa henkilöstöä tarpeen mukaan lääkehoidossa. Luvan toteuttaa lääkehoitoa antaa lapsen lääkehoitosuunnitelmassa esihenkilö. Pistoslääkitykseen luvan antaa Pirkanmaan hyvinvointialueen nimeämä lääkäri.

LAPSEN VASUPROSESSI

ALOITUS JA TUTUSTUMINEN

Kutsutaan lapsi ja huoltajat tutustumaan varhaiskasvatuspaikkaan.

Kerrotaan huoltajille varhaiskasvatuspaikan toimintakulttuurista ja -käytännöistä.

Pyydetään huoltajia kertomaan lapsestaan sekä odotuksista ja toiveistaan varhaiskasvatukselle.

Kerrotaan huoltajille osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksista.

LAADUKAS
PEDAGOGINEN
TOIMINTA

RYHMÄN PEDAGOGINEN SUUNNITELMA

Suunnitelmasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja.

Suunnitelmaa päivitetään lasten vasuista nousevilla asioilla sekä henkilöstön havainnoilla.

Suunnitelman laatimisessa hyödynnetään

- lasten vasuja
- lasten kiinnostuksen kohteita
- ryhmän pedagogista arviointia
- muuntuvia oppimisympäristöjä

LAPSEN VARHAISKASVATUS- SUUNNITELMA

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle ja oppimisympäristölle. Huomioidaan yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden näkökulmat.

- Kasvattajatiimi valmistautuu vasukeskusteluun ja pohtii lapsen osallisuuden tavat. Pedagogista dokumentointia hyödynnetään suunnitelman laadinnassa.
- Vasukeskustelussa yhdistyvät lapsen, huoltajien, henkilöstön ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset.
- Kirjataan lapsen vahvuuksia, kehittymistä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet toiminnalle sekä tuen tarpeet ja tukitoimet.
- Lapsen vasu laaditaan pääsääntöisesti kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta.

LAADUKAS
PEDAGOGINEN
TOIMINTA

ARVIOINTI

Tavoitteiden, toiminnan ja tuen toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti.

Arviointiin osallistuvat henkilöstö, lapset ja huoltajat.

LAADUKAS
PEDAGOGINEN
TOIMINTA

TIEDONSIIRTO ESIOPETUKSEEN

Varhaiskasvatuksessa aloittaminen

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuspaikasta otetaan yhteyttä huoltajiin, jotta voidaan sopia tapaaminen aloituskeskustelun ja tutustumisen merkeissä. Ensimmäinen tutustuminen voidaan mahdollisuuksien mukaan tehdä ilman lasta, jolloin voidaan keskustella varhaiskasvatuksen käytännöistä huoltajien kanssa. Keskustelun voi järjestää myös etäyhteydellä.

Tutustumiskäynnillä käydään keskustellen läpi aloituslomakkeen mukaiset asiat, jotka ovat tärkeitä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta. Lomake säilytetään lapsiryhmässä.

Lapsen osallisuus vasuprosessissa

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa sovitaan lapsen tarpeiden mukaisesti riittävän monta tutustumiskertaa ja mahdollistetaan lapselle ja perheelle pehmeä aloitus. Tutustumistapaamisessa huomioidaan erityisesti lapsi ja varataan tapaamiselle riittävästi aikaa.

Lapsi on osallisena varhaiskasvatussuunnitelmansa laadinnassa kertomalla tai ilmaisemalla mielipiteitään ja toiveitaan yksilöllisesti sekä arvioimalla toimintaa erilaisilla tavoilla.

Ryhmän toimintasuunnitelman laadinnassa, arvioinnissa ja toteutuksessa huomioidaan lasten ajatuksia ja toiveita havainnoimalla lasten leikkejä ja keskustelemalla heidän kanssaan. Aikuisen sensitiivisyys ja osallistuminen lasten toimintaan lisäävät ymmärrystä lasten tarpeista ja hyvinvoinnista.

Lapsiryhmäkohtainen toimintasuunnitelma

Jokaisessa päiväkodissa laaditaan lokakuun loppuun mennessä lapsiryhmäkohtaiset toimintasuunnitelmat, jossa tarkennetaan toiminnan sisältöjä, kuvataan konkreettisesti varhaiskasvatuksen käytäntöjä ja toimintaa. Suunnitelmaa arvioidaan ja tarkennetaan toimintakauden aikana esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajien pedagogisissa tiimipalaverissa.

Kunnallisessa ja yksityisessä perhepäivähoidossa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät lomakkeet ja niihin liittyvä koulutus on laadittu pedagogisesta näkökulmasta. Perhepäivähoitajalla on mahdollisuus konsultoida varhaiskasvatuksen opettajaa ja

varhaiskasvatuksen erityisopettajaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin liittyen. Perhepäivähoidon lapsiryhmäkohtainen suunnitelma muodostuu lasten tarpeista ja varhaiskasvatussuunnitelmista. Suunnitelmaa tarkennetaan perhepäivähoitajien ja heidän esihenkilöidensä verkostoissa.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä³⁴ sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen³⁷ koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁸.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁹. Varhaiskasvatuksen valvontaviranomaisia⁴⁰ ovat kunnan tai kuntayhtymän järjestämän ja tuottaman varhaiskasvatuksen osalta Lupa- ja valvontavirasto. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta⁴¹. vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, sekä Lupa- ja valvontavirasto Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus huomattavassa epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja ilmoituksen vastaanottaneen varhaiskasvatuksen toimipaikan

³⁴ Varhaiskasvatustilain 3 §

³⁵ Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

³⁶ Varhaiskasvatustilain 1 §

³⁷ Varhaiskasvatustilain 12 §

³⁸ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

³⁹ Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

⁴⁰ Varhaiskasvatustilain 50, 52 ja 53 §

⁴¹ Varhaiskasvatustilain 50 ja 52 §

toiminnasta vastaavan henkilön tulee viivytyksettä käynnistää tarvittavat toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi⁴².

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁴³. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet⁴⁴ perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia⁴⁵ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁶. Suomen perustuslain⁴⁷ mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös veloitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴⁸, tasa-arvolaki⁴⁹, Euroopan ihmisoikeussopimus⁵⁰, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁵¹, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁵², YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁵³ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁵⁴.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁵⁵, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁶. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen⁵⁷ kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi. (katso luku 3.3).

⁴² Varhaiskasvatuslaki 57a ja 57b §

⁴³ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

⁴⁴ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁴⁵ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁶ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴⁷ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴⁸ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁹ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁵⁰ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁵¹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁵² YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁵³ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁵⁴ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakeia⁵⁸, sosiaaliuoltolakeia⁵⁹, vammaispaalvelulakeia⁶⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakeia⁶¹ ja terveydenhuoltolakeia⁶² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustalakeissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen suunnittelun ja lapsen varhaiskasvatustasuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalakein⁶³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustahenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatustahessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustahessa.

⁵⁸ Varhaiskasvatustalakei 15 a §

⁵⁹ Sosiaaliuoltolakei (1301/2014)

⁶⁰ Vammaispaalvelulakei (675/2023)

⁶¹ Lakei kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁶² Terveydenhuoltolakei (1326/2010)

⁶³ Varhaiskasvatustalakei 3 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille⁶⁴ varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa myös jo ennen kuin lapselle haetaan⁶⁵ varhaiskasvatuspaikkaa. Huoltajalle on annettava mahdollisuus⁶⁶ osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Lisäksi huoltajalle annetaan mahdollisuus saada tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁶⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁶⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁶⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁷⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁷¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁷².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷³ suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 16 §

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 16 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä⁷⁴ opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁷⁵.

YLÖJÄRVI

Varhaiskasvatuksen kotisivuilla tiedotetaan varhaiskasvatuksesta. Vaihtoehtona kunnalliselle varhaiskasvatukselle huoltajat voivat valita kotihoiton tuen, yksityisen hoidon tuen tai palvelusetelin. Palvelusetelin voi saada päiväkoteihin, jotka kaupunki on hyväksynyt palvelusetelipalvelujen tuottajiksi. He noudattavat kasvatusta- ja opetuslautakunnan hyväksymää, seudullisesti laadittua sääntökirjaa varhaiskasvatuksen palvelusetelipalvelujen tuottamisesta. Ruotsin kieltä äidinkielenään puhuville varhaiskasvatusta hankitaan yksityiseltä palveluntuottajalta ostopalveluna.

Varhaiskasvatuksen asiakkaat saavat antaa säännöllisesti palautetta organisaatio- ja yksikötasoisella asiakaskokemuskyselyllä. Tulokset julkaistaan ja käsitellään organisaatio- ja lautakuntatasolla ja saadut palautteet huomioidaan varhaiskasvatuksen kehittämisessä. Huoltajien vastauksissa näkyy vahva luottamus henkilöstöön ja toimintaan. Huoltajat kokevat, että lapsi kohdataan yksilönä, arki on sujuvaa ja varhaiskasvatus tukee lapsen hyvinvointia ja kehittymistä. Yhteistyö henkilöstön kanssa koetaan pääosin sujuvaksi ja ilmapiiri myönteiseksi. Huoltajat kuitenkin toivovat saavansa enemmän tai konkreettisempaa tietoa lapsensa päivän kulusta ja siitä, mitä lapsi tekee, oppii ja kokee arjessa.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁷⁶. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁷⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset,

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁷⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja tavoitteita täsmennettäessä. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät ja henkilöstörakenne⁷⁸ tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta⁷⁹ annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituskehyksen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁸⁰. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁸¹.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁸². Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat, toteuttavat, arvioivat ja kehittävät toimintaa yhteistyössä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁸³. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁸⁴. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁸⁵.

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 34, 35 ja 38 §

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁸² Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁸⁴ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua⁸⁶ muita enemmän.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁸⁷.

YLÖJÄRVI

Lapsen varhaiskasvatus alkaa perheen ohjauksesta varhaiskasvatuksen palveluihin. Monimuotoisella palveluohjauksella varmistetaan, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Varhaiskasvatuksen palveluohjauksesta vastaavat varhaiskasvatuksen palvelujohtaja, suunnittelija ja varhaiskasvatussyksikön johtaja. Varhaiskasvatuksen henkilökunta toimii omalta osaltaan palveluohjaajana omalla työpaikallaan.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta ja perhepäivähoito. Varhaiskasvatus järjestää esiopetusta ja esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on muodostaa joustavan ikärakenteen lapsiryhmiä. Näin lasten siirtymät ryhmästä toiseen vähenevät ja pysyvät vuorovaikutussuhteet henkilöstön ja vertaisten kanssa voitaisiin turvata.

Lapsen siirtyessä toimintamuodosta toiseen tehdään tiivistä yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkumon varmistamiseksi.

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 13 §

Varhaiskasvatus ilta- ja vuorohoidossa

Ilta- ja vuorohoito järjestetään keskitettynä, alueellisena palveluna lapsen ja huoltajien tarpeiden mukaisesti. Vuorohoidon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa tehdään tiivistä yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ja huomioidaan epäsäännöllisen rytmin vaikutukset lapsen hyvinvointiin ja tukeen.

Vuorohoidon pedagogiikassa otetaan huomioon lasta kuormittavien tekijöiden, kuten vaihtuvien lapsi- ja aikuiskontaktien, sekä toisaalta lasta tukevien tekijöiden vaikutukset lapsen arkeen. Ohjattua, varhaiskasvatuksen opettajan pedagogisesti suunnittelemaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman mukaista toimintaa toteutetaan lapsen hoitoaikojen mukaan; myös iltaisin ja viikonloppuisin. Lapsen hoidon kannalta olennaisen tiedon siirtyminen henkilökunnan välillä on vuorohoidossa erityisen tärkeää.

Varhaiskasvatus perhepäivähoidossa

Perhepäivähoitajien esihenkilönä toimii varhaiskasvatussyksikön johtaja.

Perhepäivähoitajalla on mahdollisuus konsultoida tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen opettajaa ja varhaiskasvatuksen erityisopettajaa pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Perhepäivähoitoryhmät kokoontuvat alueittain ja järjestävät yhteisiä tilaisuuksia ja tapahtumia sekä tekevät yhteistyötä lähipäiväkodin kanssa mahdollisuuksien mukaan. Perhepäivähoidon varahoitopaikkana toimivat päiväkodit.

Yksityisen perhepäivähoidon ja ryhmäperhepäivähoidon ohjaamisesta ja valvonnasta vastaa varhaiskasvatuksen palvelujohtaja. Yksityiset perhepäivähoitajat voivat osallistua kunnan järjestämiin koulutuksiin.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajan ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapsen kanssa. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Keskusteltaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁸⁸.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia ja ennakoitavia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁸⁹

YLÖJÄRVI

Siirtymäkäytännöt

Ylöjärven varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on laadittu aloitus- ja siirtymäkäytännöt varhaiskasvatuksen eri vaiheisiin. Laadinnassa on huomioitu yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tulee toteuttaa. Lapsen aloittaminen varhaiskasvatuksessa on kuvattu kohdassa 1.3.

Varhaiskasvatuksen siirtymät

Lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen, annetaan lapselle mahdollisuus käydä tutustumassa tulevaan ryhmäänsä riittävän monta kertaa. Lapsi saa viettää ryhmässä aikaa leikkien ja eri toimintoihin osallistuen sekä tutustua lapsiin ja aikuisiin. Myös lapsen huoltajille

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁸⁹ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

annetaan mahdollisuus tutustumiseen ja siirtymistä ennakoimaan esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen yhteydessä.

Kun lapsi siirtyy päiväkodista tai toimintamuodosta toiseen, asiakkaan tulee tehdä hakemus sähköisissä palveluissa. Palveluohjaaja lähettää sijoitusehdotuksen varhaiskasvatustyksikön johtajalle ja johtaja on yhteydessä asiakkaaseen kertoen siirron onnistumisesta. Yhteydenoton aikana voidaan sopia myös tutustumisesta.

Lähettävän päiväkodin henkilöstö tai perhepäivähoitaja kysyy huoltajilta luvan ja sopii, miten lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja varhaiskasvatuksen järjestämisen ja tuen arvioinnin kannalta olennaiset tiedot siirretään tulevaan varhaiskasvatus- tai esiopetustyksikköön. Kunnan sisällä siirtyvien lasten varhaiskasvatussuunnitelmat näkyvät vastaanottavalle yksikölle varhaiskasvatuksen sähköisessä järjestelmässä huoltajien luvalla.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirryttäessä, huoltajat saavat tammikuussa ehdotuksen lapsen koulupolun mukaisesta esiopetuspaikasta eikä paikkaa tarvitse erikseen hakea. Esiopetusryhmät järjestävät tuleville esioppilaille tutustumispäiviä tai - tapahtumia.

Perhepäivähoidosta varahoitoon päiväkotiin

Kunnallisen perhepäivähoidon lasten varahoito järjestetään pääsääntöisesti päiväkodissa. Perhepäivähoitaja tekee mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä lähialueensa päiväkotien kanssa ja näin päiväkodin oppimisympäristö ja toimintakulttuuri tulevat lapselle tutuiksi.

Muita siirtymiä

Lapsen siirtyessä toiselta paikkakunnalta huoltajilta pyydetään viimeksi tehty lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja varhaiskasvatuksen järjestämisen ja tuen arvioinnin kannalta olennaiset tiedot.

Loma-aikoina varhaiskasvatuspalvelut järjestetään keskitettynä alueellisena palveluna. Järjestelyissä pyritään huomioimaan lapsen ja huoltajien tarpeet. Perheillä on mahdollisuus käydä tutustumassa päivystävään päiväkotiin ennen päivystystä.

Esiopetuksesta kouluun

Esiopetusvuoden kevään tiedonsiirtopalaverissa lapsi, huoltaja, esiopettaja ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioivat mennyttä esiopetusvuotta ja keskustelevat tulevasta kouluun siirtymisestä. Keskustelun ja kirjauksien pohjana käytetään esioppilaan suunnitelmaa ja tiedonsiirtolomaketta, johon kirjataan

opetuksen järjestämisen kannalta olennaiset tiedot lapsen oppimisesta esiopetuskevällä. Huoltajien luvalla tiedonsiirtolomake siirretään yhdessä mahdollisten tuen lomakkeiden kanssa lapsen tulevaan kouluun.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁹⁰, varhaiskasvatuslain⁹¹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia⁹² koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Henkilöstön tehtävänä on aktiivisesti puuttua kiusaamiseen, rasismiin ja väkivaltaan. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi kokee varhaiskasvatuksessa olonsa turvalliseksi, eikä tule ulossuljetuksi.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella

⁹⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁹² YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea⁹³ varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus⁹⁴ saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, vammasta, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäytäntöihin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁹⁵. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyys- ja elämäntavan olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

YLÖJÄRVI

Varhaiskasvatyksiköissä käydään säännöllistä arvokeskustelua siitä, miten Ylöjärven kaupunkistrategian arvot ja varhaiskasvatuksen perusteiden mukaiset arvot näkyvät varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Käyty keskustelu tiivistetään toimintasuunnitelmaan. Jokaisen varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäsenen on tärkeä miettiä omia arvojaan ja miten ne näkyvät tavassa tehdä työtä lasten kanssa.

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁴ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Ylöjärven varhaiskasvatus on mukana Unicefin Lapsiystävällinen kunta -kehittämistyössä ja tavoittelee tunnustusta osana koko kaupungin yhteistä lapsen oikeuksiin perustuvaa kehittämistä. Varhaiskasvatuksen tavoitteet ja toimenpiteet tukevat lapsen oikeuksien, osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin systemaattista edistämistä. Tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti yksikötasolla, ja arviointitietoa hyödynnetään toiminnan kehittämisessä sekä osana Lapsiystävällinen kunta tavoitteiden saavuttamista.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa.

Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁹⁶.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetuksessa huomioidaan lapsille luontainen uteliaisuus ja tutkimisen halu. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

⁹⁶ Varhaiskasvatustilasto 2 ja 23 §

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisessa suunnittelussa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen

- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

YLÖJÄRVI

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita. Ylöjärven esiopetussuunnitelmaan ja varhaiskasvatussuunnitelmaan on lisätty lapsen yritteliäisyys seitsemänneksi osa-alueeksi.

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan yhdessä tekemisen kulttuuria. Toimintatapoja ja oppimisympäristöjä muokataan sellaisiksi, että ne mahdollistavat lapsen osallisuuden sekä lasten välisen, että lasten ja aikuisten välisen lämpimän ja kannustavan vuorovaikutuksen.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden toteutumista eri toimintamuodoissa arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti arjessa havainnoimalla ja dokumentoimalla toimintaa.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään erilaisia ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia

havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida ja pohtia omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

YLÖJÄRVI

Tunne- ja vuorovaikutustaidot

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppiminen on perusta ihmissuhteille ja elämässä pärjäämiselle. Hyvät taidot edistävät monien taitojen oppimista ja vahvistavat mielenterveyttä ja hyvinvointia.

Tunne- ja vuorovaikutustaitoja opetellaan johdonmukaisesti niin arjen tilanteissa kuin ohjatuissa pienryhmissä. Lapsille sanoitetaan ja ilmennetään tietoisesti ajatuksia, toimintaa ja tunteita. Taitojen kehittymistä arvioidaan yhdessä lasten kanssa. Käytössämme on monia menetelmiä, joihin henkilöstö on kouluttautunut.

Henkilöstö toimii hyvänä vuorovaikutuksen esimerkkinä. Aikuinen on empaattinen, helposti lähestyttävä, läsnä oleva ja kannustava. Henkilöstö toimii sekä keskinäisesti

että huoltajien kanssa saman arvopohjan mukaisesti ja samoin vuorovaikutteisissa pelisäännöin kuin lasten kanssa. Avoin, myönteinen ja toisia kunnioittava toimintakulttuuri on tavoitteemme.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen edistää suotuisan kasvuympäristön ominaisuuksia.

Mukaellen Lindblom, Kampman, Ojala, Solantaus (2015)

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikumisen ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, ymmärtämään,

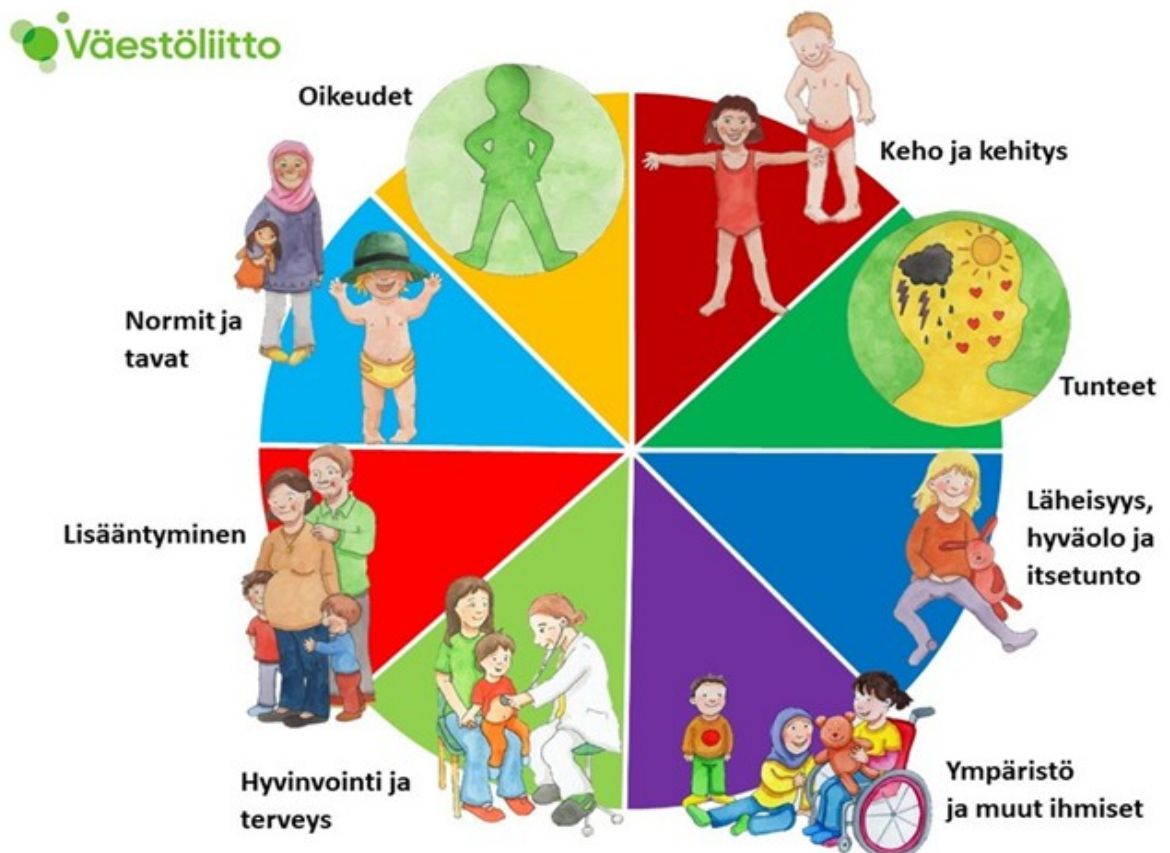
tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

YLÖJÄRVI

Kehotunnekasvatus

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kehotunnekasvatusta, joka on iänmukaista seksuaalikasvatusta sisältäen lapsen tunne- ja turvataidot. Se vahvistaa myönteistä minäkuvaa ja halua pitää itsestä huolta. Kehotunnekasvatus edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia - kunnioittaen perheiden ja sukupuoli-identiteettien moninaisuutta, lapsen yksilöllisyyttä sekä korostaen terveen itsetunnon ja kehonkuvan vahvistamista.

Kehotunnekasvatuksen osa-alueet

Lapsella on oikeus kehittyä turvassa, omassa tahdissa ja häiritsemättä. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Lasten kanssa opetellaan

turvataitoja, vahvistetaan itsearvostusta ja itsemääräämisoikeutta. Lasta tuetaan ymmärtämään, että keho on oma, arvokas ja tärkeä. Lapselle seksuaalisuus, itsensä tutkiminen ja kehostaan nauttiminen on hyvin luonnollista ja avointa. Lapselle opetetaan oman ja muiden kehojen arvostamista, ja opetetaan mitkä alueet kehossa ovat yksityisiä.

Lapsia kannustetaan avoimeen ja sallivaan keskusteluun ja luodaan turvallinen ilmapiiri, jossa kaikille tunteille ja kysymyksille on tilaa. Asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä lapsen ikätaso huomioiden. Aikuisella on vastuu siitä, että lapsi uskaltaa kääntyä kaikissa kysymyksissä ja ongelmissa aikuisen puoleen.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

YLÖJÄRVI

Monilukutaito on jokaisen lapsen oikeus, ja se edistää lapsen mahdollisuutta täysivaltaiseen osallisuuteen. Monilukutaito on taitoa suhtautua maailmaan samaan aikaan avoimesti ja terveeseen kriittisesti. Lasten kanssa harjoitellaan tunnistamaan, mikä on totta ja mikä ei. Kulttuurisen monimuotoisuuden hahmottamiseen ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseen tarvitaan monilukutaitoa, joka on moninaisuuden ymmärtämistä ja moniäänisyyttä. Monilukutaitoa edistetään yhteistyössä mm. kirjaston ja kulttuuripalveluiden kanssa.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

YLÖJÄRVI

Lasten digitaalista osaamista kehitetään Varhaiskasvatuksen digisuunnitelman mukaisesti. Tavoitteena on tarjota yhdenvertaisesti kaikille lapsille saavutettavaa suunnitelmallista digipedagogiikkaa. Lapset tutustuvat yhdessä henkilöstön kanssa turvalliseen ja vastuulliseen mediavälineiden ja -sisältöjen käyttöön. Leikin ja yhdessä tekemisen kautta he oppivat ajattelemaan, ratkaisemaan ongelmia ja seuraamaan ohjeita sekä tutustuvat teknologiaan ja mediaan. Lasten kanssa pohditaan ja arvioidaan digitaalisen tiedon luonnetta ja luotettavuutta. Tavoitteena on yhteistyössä huoltajien kanssa ylläpitää tasapainoa lapsen suojelemisen ja kehittyvän itsenäisyyden välillä. Huoltajia ohjataan olemaan kiinnostuneita digipedagogiikasta ja ymmärtämään sen mahdollisuudet lapsen oppimiselle ja kehitykselle.

Digitaalinen osaaminen ja digitaalisen teknologian hyödyntäminen on osa varhaiskasvatuksen henkilöstön pedagogista työtä. Henkilöstö koulutautuu ja päivittää digitaitojaan säännöllisesti. Osaamiseen liittyy myös tietosuojaan ja -turvaan sekä tekijänoikeuksiin liittyvien säännöksiä tunteminen ja huomioiminen varhaiskasvatuksen arjessa.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian

toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

YLÖJÄRVI

Lasta kuunteleva ja kunnioittava toimintakulttuuri, henkilöstön aktiivinen läsnäolo ja toimiminen pienemmissä ryhmissä mahdollistavat lapsen osallisuuden toteutumisen Ylöjärven varhaiskasvatuksessa. Avoimen keskusteluilmapiirin avulla harjoitellaan keskustelutaitoja lasten kanssa. Lasten aloitteiden toteutumista seurataan dokumentoimalla sitä ja keskustelemalla toteutuneista asioista ryhmässä.

Lapsen osallisuus varhaiskasvatussuunnitelman mukaisen toiminnan arviointiin mahdollistuu esimerkiksi Ylöjärvellä kehitetyn laatupelin avulla. Laatupeliin on tehty lapsille eri aihealueista kysymyksiä. Lasten kanssa pelatessa keskustellaan heille tärkeiksi nousseista kysymyksistä.

Varhaiskasvatuksen vuosittain toistuvassa asiakaskokemuskyselyssä on myös varhaiskasvatukseen osallistuville lapsille omat kysymyksensä, joihin he saavat vastata huoltajiensa avustuksella. Lapset kertoivat viihtyvänsä varhaiskasvatuksessa erityisesti leikin, kavereiden ja turvallisten aikuisten ansiosta. Valtaosa lapsista kokee, että heillä on kavereita, he saavat leikkiä ja liikkua tarpeeksi sekä voivat jutella ryhmän aikuisille. Myös ruokailu ja arjen käytännöt toimivat pääosin hyvin. Vaikka leikki oli kyselyssä vahvuus, juuri siihen liittyy lapsilla myös eniten toiveita. Osa lapsista toivoo enemmän vapaata leikkiä ilman keskeytyksiä ja että pääsisivät leikkeihin mukaan.

YLÖJÄRVI

Lapsen yritteliäisyys

Lapselle tulee tarjota yleisiä valmiuksia, jotka edistävät kiinnostusta ja myönteistä asennetta työtä ja työelämää kohtaan. Ammatteihin ja työntekoon tutustutaan leikin

kautta. Lasten on tärkeä saada, ikätaso huomioiden, kokemuksia, jotka auttavat oivaltamaan oman toiminnan ja osallistumisen merkityksen sekä oman vastuun yhteisön jäsenenä. Heitä ohjataan harjoittelemaan ryhmässä toimimista ja yhteistyötä, omien ideoiden sovittamista yhteen toisten kanssa sekä ikäkaudelle sopivaa vastuunkantoa.

Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan työskentelemään itsenäisesti ja yhdessä toisten kanssa sekä toimimaan pitkäjänteisesti. Lapsia kannustetaan sisukkuuteen työn loppuunsaattamisessa sekä työn ja sen tulosten arvostamiseen.

Lapsia rohkaistaan suhtautumaan uusiin mahdollisuuksiin avoimesti ja toimimaan muutostilanteissa joustavasti ja luovasti. Heitä ohjataan tarttumaan asioihin aloitteellisesti ja etsimään erilaisia vaihtoehtoja. Lapsia kannustetaan tutkimaan uusia asioita ja miettimään, missä itse on erityisen hyvä ja mitä voisi tehdä toisten hyväksi. Heitä rohkaistaan toimimaan uusissa tilanteissa itseensä luottaen.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria⁹⁷ kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

⁹⁷ HE 148/2021 s. 30–31

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

YLÖJÄRVI

Varhaiskasvatusyksikön johtaja ja apulaisjohtaja yhdessä vastaavat yksikkönsä toiminnasta ja keskiössä on pedagoginen johtaminen ja tiimien tukeminen. Toiminnan tavoitteena on laadukkaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttaminen sekä lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen.

YLÖJÄRVI

Varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmassa asetetaan yksikön ja perhepäivähoidon tavoitteet varhaiskasvatussuunnitelman mukaiselle toiminnalle sekä määritetään toimintakulttuurin rakenteet, arvioinnin kriteerit ja käytänteet. Suunnitelma laaditaan vuosittain syyskuun loppuun mennessä. Varhaiskasvatusyksikön johtaja yhdessä henkilöstön kanssa arvioi ja kehittää yksikkönsä toimintaa toimintasuunnitelman itsearvioinnin perusteella säännöllisesti.

Varhaiskasvatusyksikön toimintasuunnitelmaan kirjataan inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen sekä inklusion toteutumisen arviointi.

Perhepäivähoidossa on käytössä oma ryhmän toimintasuunnitelma, missä on kerrottu perhepäivähoidon toiminnan perusteet.

YLÖJÄRVI

Inklusiivinen toimintakulttuuri varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti. Inklusiossa on kyse varhaiskasvatustoiminnan järjestämisen arvoperustasta ja ideologisesta kokonaisvaltaisesta tavasta ajatella, joka johtaa lapsen osallisuutta vahvistaviin pedagogisiin ratkaisuihin sekä monimuotoisiin ja joustaviin opetusjärjestelyihin. Inklusion käytännön toiminnan toteuttamisessa näkyviä arvopohjaisia periaatteita ovat kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, lapsen edun ensisijaisuus, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. Ihmiset ovat erilaisia ja kaikenlaista erilaisuutta kunnioitetaan ja arvostetaan. Inklusio tulee nähdä jatkuvana pyrkimyksenä etsiä parempia tapoja vastata moninaisuuteen ja oppia siitä.

Inklusiivisuus toteutuu laadukkaassa pedagogisessa toiminnassa, erityispedagogisessa osaamisessa, kasvatusta ja opetushenkilöstön sitoutumisessa inklusiivisiin periaatteisiin, ympäristön muokkaamisessa lapsille sopivaksi ja yhteistyössä vanhempien ja monialaisten ammattilaisten kanssa. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus omassa lapsiryhmässään toteutuvaan varhaiskasvatukseen sekä kehityksen ja oppimisen sekä hyvinvoinnin tukeen. Lapsella on kuitenkin tuen tarpeidensa mukaisesti oikeus myös varhaiskasvatukseen ja tuen toteuttamiseen pienennetyssä lapsiryhmässä (esim. lapsiryhmän pienennys, pienryhmä, integroitu ryhmä, erityisryhmä). Inklusio liittyy siten myös tukeen tarvittavaan resurssointiin, lapsen varhaiskasvatuspaikan valintaan ja henkilöstön osaamiseen.

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien

arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁹⁸

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyuteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Varhaiskasvatuksessa osallistutaan aktiivisesti seudulliseen koulutus- ja kehittämistyöhön sekä valtakunnalliseen kehittämis- ja arviointityöhön. Varhaiskasvatuksessa toiminnan kehittämisessä, toteutuksessa ja arvioinnissa hyödynnetään uusinta tutkimustietoa ja lisäksi seurataan yhteiskunnallista lapsiin ja

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

nuoriin liittyvää keskustelua. Oppilaitosten kanssa tehdään tutkimus-, koulutus- ja harjoitteluyhteistyötä.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan yksiköiden ja toimintamuotojen omaa kehittämistyötä. Kokemuksia ja hyviä käytäntöjä jaetaan henkilöstön kesken. Henkilöstölle tarjotaan mahdollisuuksia ammatilliseen keskusteluun. Toimintakulttuurin kehittymistä tuetaan vakiinnuttamalla vertaisoppimisen keinoja mm. mentorointimenetelmällä ja erilaisissa kehittämissryhmissä.

Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä oppimisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyysuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁹⁹ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa varhaiskasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä¹⁰⁰. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

¹⁰⁰ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

YLÖJÄRVI

Sosiaalisesti kestäväällä osallisuuden toimintakulttuurilla edistetään tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta sekä ehkäistään syrjäytymistä. Sosiaalisesti kestävä osallisuuden toimintakulttuuri käsittää lasten ja varhaiskasvatuksen henkilöstön väliset suhteet niin, että kaikilla on mahdollisuus aktiiviseen toimijuuteen. Inklusiiviseen toimintakulttuuriin kuuluu osallisuuden edistäminen.

Lasten näkökulmasta tarkasteltuna sosiaalisesti kestäväällä osallisuuden toimintakulttuurilla on yhteys kuulumisen tunteeseen, hyväksytyksi tulemiseen, lasten tarpeisiin sekä osallistumiseen yhteisössä tehtävään päätöksentekoon.

Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta.

Ystävällisyys, ilo ja huumori rakentavat koko ryhmän hyvää ilmapiiriä, vahvistavat mehenkeä luoden yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä.

Pedagogisesti painottuvan osallisuuden toimintakulttuurin periaatteita ovat:

- yhteisön jäsenten (lapset, huoltajat, henkilöstö) keskinäinen luottamus ja kunnioitus
- kiireetön, läsnäolosta syntyvä ilmapiiri ja sensitiivinen kohtaaminen
- kaikilla varhaiskasvatuksen yhteisön jäsenillä on mahdollisuus tulla kuulluksi, tehdä aloitteita ja ilmaista mielipiteensä
- tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu
- lasten ja henkilöstön väliset suhteet mahdollistavat kaikkien aktiivisen toimijuuden
- lapset ja aikuiset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä

Vastuu lasten ja huoltajien osallisuuden ja toimijuuden mahdollistamisesta, monipuolisuudesta ja kehittämisestä on koko varhaiskasvatusyksikön henkilöstöllä. Järjestäjätaho ja henkilöstö arvioivat ja kehittävät suunnittelukäytäntöjä osallisuutta tukevaksi. Osallisuuden ja toimijuuden tavat ja menetelmät ovat monipuolisia vastaten yhteisön jäsenten tarpeita ja toiveita.

Turvallisemman tilan periaatteet

Varhaiskasvatuksen aikuisilla on tärkeä tehtävä luoda turvallinen ilmapiiri, jossa lapset voivat kokea olevansa arvokkaita ja hyväksytyjä. Jokainen henkilöstön jäsen antaa omalla esimerkillään mallin siitä, miten itseä ja toisia kohdellaan kunnioittavasti.

Turvallisempi tila tarkoittaa paikkaa, jossa käyttäjällä on tunne fyysisestä ja henkisestä turvallisuudesta. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan, että jokainen lapsi voi olla oma itsensä ja kokea olevansa osa yhteisöä riippumatta hänen henkilökohtaisista ominaisuuksistaan. Varhaiskasvatuksella on olemassa omat turvallisemman tilan periaatteet, joita noudatetaan kaikissa kohtaamisissa.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyys näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset

lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

YLÖJÄRVI

Ylöjärven varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on avoin ja myönteinen suhtautuminen erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin. Henkilöstö toimii lapselle kielellisenä mallina. Varhaiskasvatusyksiköissä kehitetään menetelmiä ja toimintatapoja, joilla eri kielellisistä lähtökohdista olevat lapset voivat osallistua toimintaan. Konkreettisten kieli- ja kulttuuritekojen kautta yksikössä olevat kielet ja kulttuurit tehdään näkyväksi.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä¹⁰¹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

YLÖJÄRVI

Turvallisuus

Varhaiskasvatuksessa toimii henkilöstöstä koottu turvallisuusryhmä.

Varhaiskasvatuksessa on laadittu turvallisuusohjeet henkilöstölle.

Varhaiskasvatuksen yksiköissä toteutetaan turvallisuuden valvontaa.

Varhaiskasvatussyksikön johtaja perehdyttää varhaiskasvatuksen henkilöstön turvallisuusnäkökulmiin sekä -aineistoon. Aineistossa on kiinnitetty huomiota myös turvallisuusjohtamiseen ja -kulttuuriin.

Varhaiskasvatuksen turvallisuuteen liittyvistä asioista on tiedotettu huoltajille kaupungin kotisivuilla. Huoltajien kanssa keskustellaan turvallisuusasioista vanhempainilloissa.

Lasten suojaaminen väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista ehkäistään luomalla lapsiryhmään turvallinen ilmapiiri sekä vahvistamalla vuorovaikutustaitoja. Kiusaamisen ehkäisy on osa varhaiskasvatuksen arkea, joka muuttuu ja muotoutuu ryhmän ja lasten taitojen mukaan.

Varhaiskasvatukselle ja esiopetukselle on laadittu Häirinnän, kiusaamisen ja väkivallan ehkäisemisen suunnitelma (kisu), joka löytyy kaupungin kotisivulta. Lapsiryhmien oma suunnitelma päivitetään syksyllä toimintavuoden alkaessa ja tarvittaessa. Henkilöstön käytössä on myös tukimateriaalia kiusaamisen ehkäisyyn.

Kestävä elämäntapa

Ylöjärven kaupunkistrategia painottaa kestävän ja viihtyisän ympäristön sekä osallistavan ja yhteisöllisen ilmapiirin merkitystä.

Ylöjärven varhaiskasvatuksessa huomioidaan kaikki kestävän elämäntavan osa-alueet. Näitä ovat *sosiaalinen, kulttuurinen, ekologinen ja taloudellinen kestävyys*. Kestävän elämäntavan ulottuvuuksia harjoitellaan eri ympäristöissä. Ulkoympäristöt ja säännölliset luontokontaktit vahvistavat lapsen luontosuhdetta ja edesauttavat myönteistä suhtautumista luontoon myös tulevaisuudessa.

Sosiaalisesti kestävä elämäntapa on varhaiskasvatuksessa keskeistä. Vuorovaikutus- ja tunnetaitoja opitaan pedagogisesti suunnitelluissa toiminnoissa sekä arjen eri tilanteissa. Lapsia tuetaan omien ja toisten vahvuuksien tunnistamisessa. Lapsi saa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja saa kokemuksia siitä, että hänen toimillaan on vaikutusta. Empatiataidot ovat tärkeitä luontosuhteen rakentumisessa. Ympäristön hyvinvoinnin kannalta on tärkeää ulottaa myötätunto ihmistä laajemmalti luontoon ja sen monimuotoisuuteen.

Kulttuurisesti kestävä elämäntapa pidetään yllä monenlaisella kulttuuriyhteistyöllä. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan perheiden moninaiset kulttuuritaustat ja tutustutaan oman ryhmän ja lähiympäristön kulttuureihin mm. perinneleikkien ja tarinoiden kautta. Varhaiskasvatuksessa toimitaan kulttuuritietoisesti ja moninaisuutta kunnioittaen.

Ekologisesti kestävä elämäntapa huomioidaan arjessa erilaisten resurssien säästeliäällä käytöllä. Lapsia ohjataan materiaalien kestävään kulutukseen ja ruokahävikkiä vähentäviin valintoihin. Lapset opettelevat kierrätyksen ja lajittelun taitoja. Arjessa harjoitellaan omasta ympäristöstä huolehtimista.

Taloudellisesti kestävässä elämäntavassa pohditaan lasten kanssa erilaisia hankintoja ja niiden välttämättömyyttä. Tavarat ei tarvitse olla uusia ollakseen käyttökelpoisia. Arjessa huomioidaan korjaamisen ja uusiokäytön mahdollisuudet.

Kiirettömässä arjen pedagogiikassa huomioidaan yhteistyö koko organisaation eri toimijoiden kesken. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan kiireetöntä arjen pedagogiikkaa, joka antaa lapselle tilaa tutkia ja oivaltaa. Kaikilla kestävä elämäntavan osa-alueilla henkilöstön antama malli ja esimerkki ovat erityisen tärkeitä.

Henkilöstön osaamisen vahvistamiseksi ja tiedon sekä käytäntöjen jakamiseksi on luotu kestävä elämäntavan työryhmä, mikä kokoontuu säännöllisesti. Arjen työn tueksi henkilöstöllä on käytössään materiaalipankki.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö¹⁰². Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen,

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

psykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava saavutettavuus, lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella

tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

YLÖJÄRVI

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan lasten näkemyksiä ja kokemuksia oppimisympäristöjen suunnittelussa, muokkaamisessa ja toteuttamisessa. Oppimisympäristöihin ja työtapoihin liittyvät toimintaperiaatteet sekä yhteistyötahot kirjataan toimintasuunnitelmaan. Pedagogiikan tukena ja oppimisympäristöjen luomisessa käytetään monipuolisia menetelmiä ja välineitä.

Toimintasuunnitelmaan kirjattuja oppimisympäristöön liittyviä asioita ja niiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään vuosittaisen itsearvioinnin yhteydessä. Lisäksi oppimisympäristöjen arviointia ja kehittämistä toteutetaan yhdessä lasten ja huoltajien kanssa sekä eri yhteistyötahojen kanssa.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä¹⁰³.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa¹⁰⁴. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

Perusteasiakirjaan kirjatuiista arvoista, tavoitteista ja toteuttamisesta keskustellaan yhdessä huoltajan kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi¹⁰⁵.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua¹⁰⁶ lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään saavutettavia digitaalisia palveluja. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Huoltajien toivotaan antavan palautetta oman lapsensa varhaiskasvatuspaikan toiminnasta ja lapsensa tarpeista. Yhteistyön toimivuutta ja kehittämistä arvioidaan säännöllisesti myös organisaatio- ja yksikötasoisella asiakaskokemuskyselyllä. Toimintaa kehitetään saadun palautteen pohjalta.

Luottamuksen pohja huoltajien kanssa luodaan päivittäisessä vuorovaikutuksessa. Huoltajia kannustetaan osallisuuteen. Perheille järjestetään vanhempainiltoja sekä

¹⁰⁵ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 20 §

yhteisiä juhlia ja tapahtumia. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu myös Ylöjärvellä järjestettäviin lasten ja nuorten tapahtumiin mahdollisuuksien mukaan.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö kannustaa huoltajia osallistumaan yhteiseen suunnitteluun ja arviointiin sekä tukee huoltajia keskinäisessä verkostoitumisessa. Nostamme säännöllisin välein pedagogisesti tärkeitä aihealueita arjen vuorovaikutustilanteisiin ns. ovensuukeskusteluihin. Saamaamme tietoa hyödynnetään toiminnan ja toimintaympäristön suunnittelussa.

Henkilöstö keskustelee huoltajien kanssa digitaalisten ympäristöjen käytöstä ja toimintatavoista. Lasten kuvien ja tuotosten julkaisemiseksi tulee olla lupa lapselta ja huoltajilta. Päivittäisten kohtaamisten lisäksi huoltajat ja henkilöstö käyttävät erilaisia sähköisiä kanavia keskinäiseen viestintään ja tiedottamiseen.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet¹⁰⁷. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁸.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 7

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.¹¹⁰

YLÖJÄRVI

Varhaiskasvatus toimii yhteistyössä hyvinvointialueen lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kanssa. Yhteistyötä tehdään myös kunnallisten kulttuuri-, vapaa-aika- ja hyvinvointipalveluiden kanssa sekä hallinnon että käytännön toiminnan tasolla.

Yksityisen palveluntuottajan kanssa tehtävä yhteistyö koostuu ohjauksesta ja valvonnasta sekä yhteistyötapaamisista. Yksityisen palveluntuottajan henkilöstöä kutsutaan Ylöjärven kaupungin järjestämiin koulutuksiin.

Lasten kasvua, kehitystä ja terveyttä seurataan järjestelmällisesti neuvolakäynnein ja sovituin ikäkausiarvioinnein. Varhaiskasvatuksessa on käytössä neuvolan laajoihin ikäkausitarkastuksiin liittyvä havainnointilomake lapsen toiminnasta ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan henkilöstöstä koottu työryhmä jakaa osaamistaan ja kehittää yhteistyökäytäntöjä. Lastenneuvolan terveydenhoitaja ja päiväkodin henkilöstö kokoontuvat tarvittaessa yhteistyöpalaveriin.

Varhaiskasvatuksessa olevien perheiden tukena hyvinvointialueella toimii nopea perheohjaus, jonne varhaiskasvatuksen henkilöstö ohjaa huoltajia tarvittaessa. Perheohjaus tarjoaa varhaisen tuen neuvontaa ja ohjausta. Myös perhe- ja mielenterveyspalveluiden perheohjaaja voi tarjota lyhytkestoista perheohjausta ja vanhemmuuden tukea pikkulapsiperheille. Perheohjaajalla on mahdollisuus tavata perhettä myös perheen kotona tai etäyhteydellä.

¹¹⁰ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisella suunnittelulla (luku 1.2). Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava paikallinen suunnittelu sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen

dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

YLÖJÄRVI

Henkilöstö toteuttaa yhdessä lasten kanssa monipuolisin menetelmin pedagogista dokumentointia. Pedagogista dokumentointia hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa sekä moniammatillisessa yhteistyössä. Lapset ovat itse osallisina dokumentoinnissa esimerkiksi piirtämällä, haastatteluilla, valokuvaamalla, videoimalla sekä äänittämällä. Lasten omat piirustukset, kokemukset ja kertomukset sekä heidän leikeistään tehdyt havainnot saavat pedagogisen merkityksen, kun niistä keskustellaan yhdessä sekä lasten että henkilöstön ja huoltajien kanssa.

Lapsia ohjataan ja kannustetaan itsearviointiin erilaisissa varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa. Arviointia ja dokumentointia tehdään myös koko lapsiryhmän kanssa, mikä lisää lasten välistä vuorovaikutusta, keskusteluiden ja yhteisten kokemusten jakamisen kautta. Lasten osallisuutta tukee, että heidän näkemyksillään ja kokemuksillaan on vaikutusta yhteiseen toimintaan.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen, ohjattu ja tuettu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelu/oppimisen kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään, oivaltamaan ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia,

joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja

Varhaiskasvatuksen yhtenä toimintatapana käytetään pienryhmiä. Toiminnan porrastamisella mahdollistetaan pienryhmien joustava toiminta sekä tilojen ja lähiympäristön monipuolinen käyttö. Pienryhmätoimintaa toteutetaan säännöllisesti ja suunnitelmallisesti.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä

leikkiessään lapset oppivat säätelmään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien esimerkiksi hyppy-, heitto- ja kiinniottoleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnointia käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Leikin oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa ja tiloja hyödynnetään laajasti niin sisällä kuin ulkona. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan,

että leikille on tilaa ja aikaa päivän aikana. Lasten osallisuutta leikkien suunnittelussa tuetaan kuuntelemalla lasten leikkialoitteita. Myös leikkivälineiden hankintaa suunnitellaan yhdessä lasten kanssa. Leikkiympäristöjen houkuttelevuuteen kiinnitetään huomiota ja järjestetään mahdollisuuksia pitkäkestoiseen leikkiin. Pienryhmätoiminnan avulla lapsille järjestetään mahdollisuus rauhalliseen leikkiympäristöön.

Leikkivälineitä ja materiaaleja vaihdellaan lapsiryhmien välillä, jotta tarjonta on mahdollisimman monipuolista ja antaa mahdollisuuden lapsille leikkiä erilaisilla leluilla. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tarjoaa erilaisille leikkijöille mahdollisuuden leikkiä monipuolisesti kaikenlaisia leikkejä.

Henkilöstö on leikeissä mukana ohjaten, tukien ja mahdollistaen eri vaiheessa olevien leikkijöiden osallisuuden ja rikastaen leikkiä. Havainnoinnin avulla leikkiä ja leikkikäytäntöjä kehitetään ja arvioidaan kullekin lapselle ja lapsiryhmälle sopivaksi. Henkilöstö havainnoi, mitkä asiat kulloinkin ovat lasten leikeissä ja lastenkulttuurissa ajankohtaisia, ja ottaa näitä huomioon leikkien kehittämisessä. Leikkiryhmien kokoonpanoja voidaan vaihdella lasten tarpeiden ja toiveiden mukaan, jolloin lapsi saa toimia erilaisten leikkijöiden kanssa ryhmän toimiessa samalla vertaistukena lapselle. Lapsia kannustetaan ja tuetaan toimimaan yhdessä kaikkien kanssa. Oppimisympäristöjä arvioidaan säännöllisesti leikin kehittymisen kannalta ryhmien tiimipalavereissa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden¹¹¹ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme

¹¹¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielipiteet, mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin. Tarvittaessa lapsia tuetaan käyttämään omaa vaihtoehtoista kommunikaatiotapaa osana ryhmän vuorovaikutusta.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

YLÖJÄRVI

Ylöjärvellä kielitietoisuus on osa kaikkea toimintaa. Henkilöstö käyttää rikasta ja selkeää kieltä, sanoittaa omaa toimintaansa sekä tukee lasten vuorovaikutusta arjen kaikissa tilanteissa. Erityistä huomiota kiinnitetään alle 3-vuotiaiden kielen kehityksen tukemiseen.

Monikielisyys nähdään voimavarana Ylöjärven kaupungin varhaiskasvatuksessa. Lasten eri kielet ja kulttuurit tehdään näkyviksi arjessa, ja lapsia rohkaistaan käyttämään ja arvostamaan omaa kielellistä taustaansa.

Kielellisesti rikastava toimintaympäristö rakentuu esimerkiksi kuvatukea hyödyntävistä rakenteista, helposti saavutettavista kirjoista sekä pedagogisesti luoduista tilanteista, joissa lapsia rohkaistaan käyttämään kieltä luovasti ja monipuolisesti leikin sekä arjen vuorovaikutustilanteissa. Toimintaympäristön tulee olla lasta kannustava ja kommunikointiin, ihmettelyyn ja tutkimiseen innostava. Leikkiin panostetaan, sillä se vahvistaa lapsen kielen kehitystä ja mahdollistaa vuorovaikutustaitojen kehittymisen. Toiminnassa tuetaan lasten monilukutaitoa tarjoamalla erilaisia tekstejä, kuvallisia materiaaleja ja vuorovaikutuksellisia lukemisen tilanteita.

Ylöjärven varhaiskasvatus mahdollistaa lapsille monipuolisia mahdollisuuksia tutustua kirjoihin ja kirjallisuuteen. Kirjat ja kirjallisuus ovat osana pedagogisesti suunniteltuja ja ohjattuja hetkiä sekä mukana arkisissa tilanteissa, kuten päivälevolle mennessä ja siirryttäessä tilanteesta toiseen. Varhaiskasvatuksessa panostetaan lukevaan elämäntapaan tukemalla ja innostamalla lapsia monipuolisesti. Tähän liittyy lukemisen huomioiminen toimintaympäristöissä sekä vanhempien osallistaminen ja tukeminen lapsen kannustamisessa kirjallisuuden pariin.

Kirjaston ammattilaiset ovat sitoutuneet ohjaamaan ja opastamaan aineistojen äärelle ja lukuelämyksiin sekä tarjoamaan palvelujaan vastaamaan varhaiskasvatuksen tarpeita. Kirjasto on myös osa Ylöjärvellä kulttuurikasvatusta tarjoavaa Kulttuurikudeverkostoa. Kirjasto tukee varhaiskasvatushenkilöstöä ja vanhempia lukemaan innostamisessa ja lapsen kielellisen kehityksen edistämässä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen.

Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan ja soitetaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi rakentelu, muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa

hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

YLÖJÄRVI

Varhaiskasvatus, kulttuuripalvelut ja kirjasto tekevät yhteistyötä Kulttuurikudeverkostossa, jonka tavoitteena on tarjota kaikille varhaiskasvatuksessa oleville lapsille monipuolisia mahdollisuuksia kokea ja tehdä kulttuuria. Verkoston kautta lapset pääsevät tutustumaan eri taiteenaloihin sekä ilmaisemaan itseään taiteen keinoin. Yhteistyön tueksi on laadittu kulttuurikasvatussuunnitelma Kulttuurikude, jossa kuvataan tarkemmin verkoston toimintaa ja kulttuurikasvatuksen toteutusta Ylöjärvellä.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyYTEEN, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle

annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä, esimerkiksi syntymästä ja kuolemasta.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

YLÖJÄRVI

Varhaiskasvatuksessa katsomuskasvatus toteutetaan sitouttamattomasti, pedagogisesti ja lasten yhdenvertaisuutta vahvistaen. Toiminnan lähtökohtana on lapsiryhmässä läsnä oleva katsomuksellinen moninaisuus sekä lasten oikeus kysyä ja ihmetellä.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan jokaisen yksilön ja perheen ainutkertaista tapaa katsoa maailmaa ja katsomusten kunnioittavaa kohtaamista. Lapsia tuetaan ymmärtämään erilaisia katsomuksia: olemme erilaisia, mutta samanarvoisia. Katsomuksiin liittyviä tilanteita tarkastellaan osana arjen pedagogiikkaa, ei erillisenä opetuksena.

Katsomuskasvatuksen ja katsomusyhteisöjen yhteistyötä ohjaa Opetushallituksen katsomuskasvatuksen ohjeistus sekä vuoden 2025 katsomusyhteisöjen ja kasvatuksen yhteistyön nelikenttämalli. Katsomus on kokonaiskäsitys, joka muodostuu arvoista, uskomuksista, tiedosta ja tietoon liittyvistä perusteluista. Se luo yksilön olemassaoloa ohjaavan perustan. Sen varassa mahdollistuu ihmisen tehtävän ja valintojen hahmottaminen. Katsomus voi olla uskonnoton, uskonnollinen tai näiden elementtejä yhdistävä.

Henkilöstö huolehtii siitä, että katsomuksiin liittyvät tilanteet ja juhlat ovat kaikkia lapsia osallistavia, ymmärrystä rakentavia ja turvallisen arjen toimintakulttuuria vahvistavia. Yhteistyö katsomusyhteisöjen kanssa suunnitellaan pedagogisesti, varhaiskasvatuksen henkilöstön johdolla.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi

voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Keskeisiä matematiikan osa-alueita ovat matemaattiset ajattelu- ja päättelytaidot, lukukäsite ja laskemisen taidot, aritmeettiset taidot, geometriset taidot, mittaaminen ja aika sekä näihin liittyvät käsitteet. Matemaattisen ajattelun kehittyminen on yhteydessä avaruudelliseen hahmottamiseen sekä kielellisiin ajattelun taitoihin. Lapsia ohjataan kiinnittämään

huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhderekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitetä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojä havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto, esimerkiksi metsä, puisto, niitty tai ranta-alue voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa

kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävän elämäntavan ylläpitämisestä.

YLÖJÄRVI

Ylöjärven varhaiskasvatuksessa lapset liikkuvat monipuolisesti luonnossa ja kaupungin eri ympäristöissä. Lähimetsiä, puistoja ja muita ulkotiloja hyödynnetään säännöllisesti, mikä vahvistaa luontoläheisyyttä ja tarjoaa mahdollisuuksia aistihavaintoihin, liikkumiseen ja tutkimiseen. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä on koko kaupunki, jossa lapsilla on oikeus kuulua ja näkyä.

Lapset osallistuvat aktiivisesti ympäristön tutkimiseen ja havainnointiin. Toiminnassa käytetään konkreettisia välineitä, esimerkiksi luppeja ja mittaamisvälineitä, sekä tarkkaillaan luonnon ilmiöitä ja rakennettua ympäristöä.

Toiminta tukee kestävän kehityksen periaatteita: lapset oppivat kunnioittamaan luontoa, huolehtimaan ympäristöstään ja ymmärtämään oman toimintansa vaikutuksia. Lapset harjoittelevat kierrätystä ja materiaalien kestävää käyttöä osana päivittäistä toimintaa.

Henkilöstö ohjaa, tukee ja kannustaa lapsia tutkimaan, kysymään ja oivaltamaan. Pedagoginen ohjaus mahdollistaa lasten vuorovaikutuksen, oivallusten syntymisen ja uteliaisuuden kehittymisen jokaisessa tutkimishetkessä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erytistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja tai soittimia ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityksen

Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikkumisen iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikkumisen tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikkumista. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodelle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikkumisella on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikkumisen ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Liikunta

Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset ohjaavat varhaiskasvatuksen liikuntakasvatusta. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja suunnitelmallista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Liikkuminen on osa pedagogista toimintaa, jossa näkyy leikki, liikunnan ilo ja positiivinen palaute. Varhaiskasvatuksessa liikutaan paljon ulkona. Ulkoillessa useimmat lapset liikkuvat luonnostaan ja vähemmän liikkuvia lapsia kannustetaan ja ohjataan fyysisesti aktiivisempiin leikkeihin.

Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään monipuolisia ympäristöjä liikunnan ja toiminnallisen elämäntavan opettelussa. Käytössä ovat mm. metsät, erilaiset kentät, leikkipuistot sekä päiväkotien omat pihat, jotka tarjoavat mahdollisuuksia erilaisiin toimintoihin.

Varhaiskasvatuksessa tuodaan liikunnallisuutta joustavasti kokopäiväiseen arkeen. Siirtymätilanteissa mahdollistetaan lapsille liikkuminen toiminnallisten leikkien, tehtävien ja laulujen kautta. Varhaiskasvatuksessa henkilöstö mallintaa ja tukee lapsen liikkumista ja toiminnallisuutta kannustamalla ja innostamalla lasta.

Lasten motorisia taitoja havainnoidaan ja niitä tuetaan eri tilanteissa, kuten ruokailuissa, pukemisessa ja leikissä. Liikuntakasvatuksessa painotetaan motoristen perustaitojen harjoittamista. Lasten motoristen taitojen kehittymistä havainnoidaan yksiköissä yhteisesti sovitulla tavalla ja tietoa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa. Liikuntakasvatuksen kokonaisvaltaisen suunnittelun tukena käytetään liikunnan vuosikelloa ja liikkumista arvioidaan säännöllisesti nykytila-arvioinnin avulla.

Ylöjärvellä päiväkodit kuuluvat Liikkuva varhaiskasvatus- ohjelmaan, jonka tarkoituksena on edistää lapsiryhmien liikuntaa. Ryhmän toimintasuunnitelmaan kirjataan vuosittain vaihtuva tavoite. Varhaiskasvatuksessa kehitetään aktiivisesti yhteistyötä paikallisten liikuntatoimijoiden kanssa muun muassa järjestämällä yhteisiä liikuntatapahtumia varhaiskasvatuksen lapsille ja perheille.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruokakasvatus tukee kestäväää elämäntapaa ja vahvistaa lasten ymmärrystä esimerkiksi ruoan

alkuperästä, merkityksestä ja arvosta. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Ruokakasvatus

Lapset tutustuvat ruokamaailmaan tutkien, leikkien ja kokeillen sekä oman toimintansa kautta oppien. Ruokailu on tärkeä, kiireetön ja miellyttävä yhdessäolon hetki arjessa. Henkilöstö aterioi mahdollisuuksien mukaan lasten kanssa. Lapset arvioivat säännöllisesti ruuan laatua ja ruokailuhetken tunnelmaa. Kannustamme lapsia monipuolistamaan ruokavaliotaan, lisäämme kasvien, marjojen ja vihannesten käyttöä. Tavoitteenamme on yhdessä vähentää hävikkiruuan määrää. Teemme tiivistä yhteistyötä ruokapalveluiden henkilöstön kanssa ja arvioimme säännöllisesti ruokakasvatuksen toteutumista.

Osana lapsen ruokakasvatusta voi tietyissä erityistilanteissa tulla kyseeseen turvaruoka. Tällaisia erityistilanteita voi tulla, jos pitkäaikaisen, erittäin valikoivan syömisen taustalla on voimakkaita aistilyherkkyyksiä, neurokirjon piirteitä tai pienten lasten syömishäiriöitä. Ravitsemusterapeutti voi tällöin kirjoittaa turvaruokaselvityksen lapsen tilanteesta tekemänsä arvion perusteella. Turvaruokien tilaamisen ohella ravitsemusterapiassa tehdään suunnitelma, miten ruokavalion laajentamista voidaan edistää kotona ja varhaiskasvatuksessa. Päiväkotiruokailun tilannetta arvioidaan määräajoin ravitsemusterapeutin, perheen, ruokapalvelun ja päiväkodin kanssa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä¹¹². Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹¹³. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja

¹¹² Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹¹³ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatusta- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohdaksi on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Ylöjärven varhaiskasvatuksessa käytetään valtakunnallista KieliPeda-työvälinettä, jonka avulla tuetaan monikielisten lasten suomen kielen oppimista.

Lapsen S2- opetus järjestetään osana laadukasta varhaiskasvatusta lapsen omissa varhaiskasvatusryhmässä.

Varhaiskasvatustyöyksiköillä on mahdollisuus konsultoida varhaiskasvatuksen Suomi toisena kielenä (S2) -ohjauksesta vastaavaa opettajaa. Hän tukee ja ohjaa henkilöstöä S2-opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa, erityisesti lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa. Lapsen S2-oppimissuunnitelma kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen ja huoltajien tutustumistapaamisessa käytetään tukena KieliPeda-lomaketta.

Varhaiskasvatuksessa on mahdollisuus käyttää huoltajien tapaamisissa tulkkia, jolloin varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys ja osallisuus lapsen asioiden käsittelyssä. Lapsen kotikieltä arvostetaan huomioiden eri kielet toiminnassa ja oppimisympäristön suunnittelussa. Lapsiryhmässä luodaan salliva ja positiivinen ilmapiiri muita kulttuureita ja kieliä kohtaan. Huoltajien asiantuntijuus omaan kulttuuriin ja kieleen otetaan huomioon toiminnassa.

Ylöjärven kaupunki on laatinut kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotoutumisohjelman. Ohjelma toimii kotouttamista tukevien palvelujen järjestämisen tukena sekä suunnittelun ja kehittämisen välineenä

Varhaiskasvatus on monelle maahan muuttaneelle lapselle ja hänen huoltajalleen ensimmäinen kosketus suomalaiseen yhteiskuntaan ja varhaiskasvatuksella onkin tärkeä rooli perheen kotoutumisessa. Varhaiskasvatuksen työntekijät yhteistyössä hyvinvointisuunnittelijan kanssa opastavat mahdollisuuksien mukaan perheitä kunnan palveluihin ja suomalaiseen kulttuuriin. Ylöjärvellä on varhaiskasvatuksen henkilöstölle materiaalia eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kanssa työskentelyyn. Lisäksi hyödynnetään valtakunnallista materiaalia.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa

elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksikielisen tai monikielisen ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielen taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen

ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Ruotsinkielinen varhaiskasvatus järjestetään ostopalveluna. Englanninkielistä varhaiskasvatusta järjestetään palvelusetelillä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹¹⁴. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuksista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹¹⁵ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivyttyä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁵ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹¹⁶.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹¹⁷.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹¹⁸. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹¹⁹ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹²⁰.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹²¹. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa- tai kokoaikaisesti. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopetuksena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹²². Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹¹⁹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 d §

varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹²³. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹²⁴, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

YLÖJÄRVI

Ylöjärven varhaiskasvatuksessa lapsen tarvitsema kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään pääsääntöisesti päiväkodissa lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä. Perhepäivähoidossa on käytettävissä varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio ja tuki kehityksen ja oppimisen tuen tarpeen arvioinnissa sekä tuen järjestämisessä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukee ryhmien laadukasta peruspedagogiikkaa ja on mukana yleisen, tehostetun sekä erityisen tuen prosesseissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja työskentelee lapsiryhmissä toteuttaen kolmitasoista tukea yhdessä henkilöstön kanssa samalla konsultoiden ja ohjaten heitä tukeen liittyvissä asioissa. Lapsiryhmien muodostaminen tehdään yhteistyössä varhaiskasvatusyksikön johtajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja lapsiryhmän henkilöstön kanssa. Koko varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu tuen toteuttamiseen ja kaikilla on vastuu siitä.

Varhaiskasvatusyksikön johtaja huolehtii, että tukea tarvitsevan lapsen kanssa työskentelevä henkilöstö sitoutuu käyttämään erityisopettajan kanssa sovittuja tuen menetelmiä ja arvioimaan niiden vaikutusta lapsen kehitykseen ja oppimiseen yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Henkilöstön tuen osaamista lisätään tarvittaessa koulutuksilla ja ohjaamalla työssä oppimista.

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Ylöjärven varhaiskasvatuksessa työskentelee ratkaisukeskeisiä neuropsykiatrisia valmentajia (nepsy-valmentaja). Nepsy-valmentajat osallistuvat lapsiryhmien yhteistyöhön, kun tarvitaan uutta näkökulmaa haasteiden ymmärtämisessä ja ratkaisemisessa. Valmentajat työskentelevät konsultoivina valmentajina tai yksilövalmentajina Ylöjärven varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tai alle kouluikäisten lasten huoltajien perustietokouluttajina Pirkanmaan hyvinvointialueella.

Nepsy on lyhenne neuropsykiatrisista piirteistä, joihin voi liittyä haasteita sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, toiminnanohjauksessa sekä tunteiden, aktiivisuuden ja aistitiedon säätelyssä.

Valmennuksen ja/tai yhteistyön aloittaminen ei vaadi neuropsykiatrista diagnoosia. Yksilövalmennus suuntautuu 5–6-vuotiaille lapsille. Valmennus on käytännönläheistä, tavoitteellista toimintaa ja perustuu aina valmennettavan tarpeisiin. Ohjauksen ja valmennuksen tarkoituksena on auttaa löytämään ratkaisuja, vaihtoehtoja ja välineitä haasteiden kanssa elämiseen niin päiväkodissa kuin vapaa-ajallakin. Valmennus voi sisältää keskustelua ja mallittamista, visualisointia ja toiminnallisuutta sekä käytännönläheisten toimintakykyä tukevien menetelmien käyttöönottoa kuten ajanhallintaan, visuaalisen ohjaamisen keinoihin ja päivästruktuurin luomiseen liittyviä ratkaisuja.

Valmennuksen ja yhteistyön taustalla on ratkaisukeskeisyys, lapsen vahvuuksien ja voimavarojen tunnistaminen ja hyödyntäminen. Yhteistyöhön valmentajan kanssa ohjaututaan varhaiskasvatuksen henkilöstön kautta tai aloite voi herätä huoltajan toiveesta.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹²⁵. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹²⁶

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹²⁷ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹²⁸

YLÖJÄRVI

Varhaiskasvatuksessa huoltajille kerrotaan lapsen oppimiseen ja kehitykseen liittyvän tuen eri mahdollisuuksista. Aloitteen tuen tarpeen arvioimisesta voivat tehdä lapsen huoltajat tai ryhmän henkilöstö. Tuen tarvetta arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsia ja huoltajia kuullaan, ja yhdessä sovitut tuen järjestelyt ja niiden vaikuttavuuden arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatusta- ja perheneuvonnan ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹²⁹.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät seudulla sovitut käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Tampereen seudulla kuntien välillä siirtyvän lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirretään huoltajan luvalla uuteen kuntaan. Jos huoltaja ei anna suunnitelman siirtämiseen lupaa, siirretään varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömät tiedot.

Tiedon siirtämisestä vastaa lähettävä yksikkö. Sama käytäntö koskee yksityiseltä palvelun tuottajalta kunnan toimintaan siirtyvän lapsen tuen järjestämistä.

Varhaiskasvatuksessa lapsen siirtyessä toimintayksiköstä toiseen järjestetään lähettävän yksikön toimesta tuen tiedonsiirtopalaveri yhteistyössä huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tuen tiedonsiirtopalaveriin lapsen siirtyessä varhaiskasvatusryhmästä toiseen tai esiopetukseen.

Siirtymäkäytänteiden tarkemmat kuvaukset ovat kohdassa 2.3.

Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta¹³⁰. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa¹³¹ sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna¹³². Huoltaja päättää,

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹³⁰ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 §

¹³¹ Oppivelvollisuuslaki 3 §

¹³² Perusopetuslaki 26 a §

osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.

Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta¹³³ hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹³⁴.

YLÖJÄRVI

Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneella lapsella on oikeus osallistua esiopetukseen 5-vuotiaana. Ensimmäinen esiopetusvuosi toteutetaan pääsääntöisesti lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä. Lapsen tulee osallistua oppivelvollisuuteen kuuluvaan esiopetukseen 6-vuotiaana. Toinen esiopetusvuosi toteutuu ensisijaisesti osoitteen mukaisessa lähiesiopetusyksikössä. Esiopetusaika on maksutonta sekä ensimmäisen että toisen esiopetusvuoden osalta.

Kun varhennetun oppivelvollisuuden tarvetta arvioidaan, tehdään monialaista yhteistyötä perusopetuksen kanssa. Tähän kuuluu yhteistyö esimerkiksi koulun rehtorin ja erityisopettajan sekä opiskeluhuollon, kuten koulupsykologin ja koululääkärin, kanssa. Yhteistyötä tehdään tarvittaessa myös erikoissairaanhoidon kanssa. Mahdollinen varhennettua oppivelvollisuutta puoltava lausunto ei kuitenkaan ole velvoite, vaikka yhteistyötä tehdäänkin. Lopullisen päätöksen varhennetusta oppivelvollisuudesta tekee varhaiskasvatuksen järjestäjä.

Ylöjärvellä yhteistyön käytänteisiin kuuluu, että varhaiskasvatuksesta ollaan erityisopettajan johdolla hyvissä ajoin yhteydessä kasvatuksen ja opetuksen suunnittelijaan mahdollisista tulevista varhennetun oppivelvollisuuden lapsista.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

¹³³ Oppivelvollisuuslaki 2 §

¹³⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5.1

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin annetaan lapsen tarpeen mukaisia tuen muotoja ja tukipalveluita¹³⁵. Tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea¹³⁶ tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä riippuen. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹³⁷. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tuen muodoista, kuten apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen tarve arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹³⁸.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b ja 15 c §

¹³⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹³⁸ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista hoidollisista tai rakenteellisista tuen muodoista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osaa aikaista erityisopettajan antamaa opetusta.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Tukipalveluista eli varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamasta konsultaatiosta ja opetuksesta sekä tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös myös yleisessä tuessa¹³⁹. Tukipalveluita annetaan yksittäisinä tukimuotoina, mikäli lapsen yksilöllinen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi sitä edellyttää.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹⁴⁰. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹⁴¹.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen

¹³⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 32

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹⁴².

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹⁴³. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuen muodot suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatuslain mukaisen henkilöstön lukumäärässä¹⁴⁴, jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴³ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 35 § ja 38 §

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹⁴⁵. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

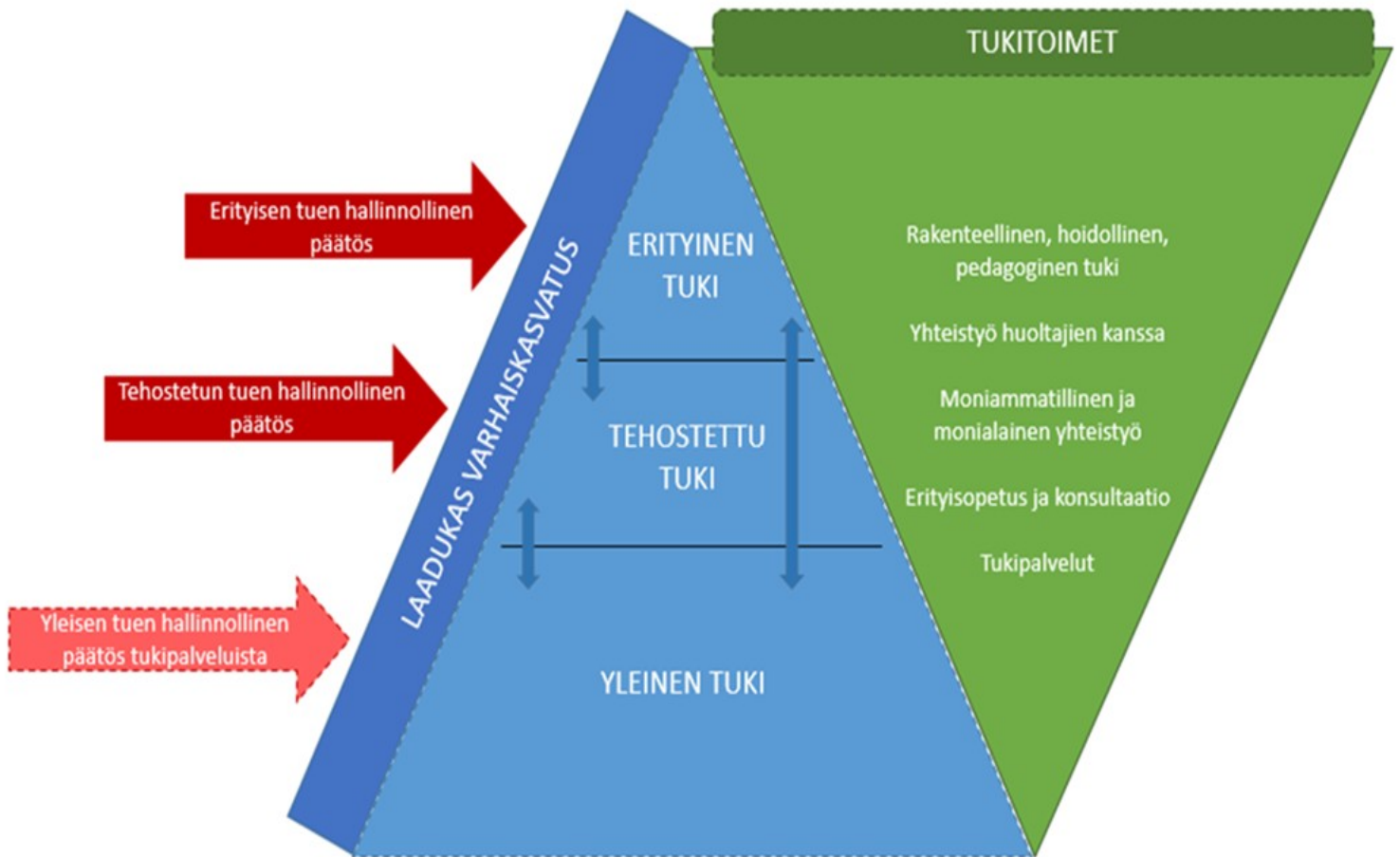
Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon ja hoivaan. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Varhaiskasvatuksen tuen tasot

Kuva Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kirsi Alila 2022

Kolmitasoinen tuki

Ylöjärven varhaiskasvatuksessa on käytössä kolmitasoinen tuen malli, johon kuuluvat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Tehostetusta sekä erityisestä tuesta tehdään aina hallintopäätös.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajien tiimissä valmistellaan tuen järjestämistä ja siihen liittyviä yleisiä periaatteita. Tiimissä keskustellaan kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvistä pedagogisista, rakenteellisista sekä hoidollisista tukitoimista ja sovitaan niihin liittyvistä linjauksista.

Pedagogisia tuen muotoja tai järjestelyjä ovat mm. selkeän päiväjärjestyksen luominen, kuvatuon käyttö struktuurin ja kommunikoinnin vahvistajana, lapsen osallisuuden mahdollistaminen sekä joustavat ryhmittelyt. Lapsiryhmässä käytettävät pedagogisen tuen keinot kirjataan lapsiryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan ryhmän tarpeiden mukaan. Pedagogisia tuen menetelmiä toteutetaan joko yhden lapsen, pienryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana.

Rakenteellisia tuen muotoja ovat mm. henkilöstön osaamisen lisääminen, henkilöstön lisääminen lapsiryhmään ja/tai henkilöstörakenteen tarkastelu, lapsimäärän pienentäminen sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus. Henkilöstön osaamista lisätään järjestämällä lapsen tukeen liittyvää koulutusta. Lapsiryhmien henkilöstörakennetta voidaan tarpeen mukaan vahvistaa pedagogisesti siten, että henkilöstöön kuuluu kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa ja yksi varhaiskasvatuksen lastenhoitaja. Varhaiskasvatuksen ryhmäohjaajia voidaan sijoittaa ryhmiin, joissa on vahvaa tuen tarvetta. Ohjaajien tarve sekä avustettavat ryhmät arvioidaan vuosittain varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja varhaiskasvatusyksikön johtajien tekemien hakemusten perusteella. Rakenteellisena tukena voidaan käyttää myös resurssikerrointa, jolloin ryhmää voidaan pienentää.

Tuettujen ryhmien tarvetta arvioidaan alueellisesti vuosittain. Tuetuissa ryhmissä on useita erityisen sekä tehostetun tuen lapsia. Näissä ryhmissä rakenteellisena tukena on lapsiryhmän pienennys sekä henkilöstörakenteen vahvistaminen.

Hoidolliset tukitoimet ovat keinoja, joilla vastataan lapsen sairaanhoidollisiin, perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyviin tarpeisiin lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä. Ylöjärven kaupungin vaativan erityisen tuen ryhmässä toteutetaan varhaiskasvatusta niille erityisen tuen lapsille, jotka tarvitsevat vahvinta hoidollista tukea.

Lapsi voi tarvita varhaiskasvatuksessa myös tukipalveluita. Tukipalveluita ovat varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineet. Yleisen tuen aikana käytössä olevista tukipalveluista tehdään hallintopäätös.

Perhepäivähoidossa on saatavilla varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja järjestämisessä.

Palvelusetelisääntökirjan mukaisesti yksityisissä päiväkodeissa tarjotaan yleistä, tehostettua ja erityistä kehityksen ja oppimisen tukea. Yksityisellä palveluntuottajalla on käytössään päiväkodin sijaintikunnan varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio, mikäli huoltajien, lapsiryhmän henkilöstön ja yksikön johtajan kanssa on todettu, että yleinen tuki ei riitä. Ennen yhteydenottoa erityisopettajaan yleisen tuen toteutumista on arvioitu ja dokumentoitu kaupunkiseudun yhteisen Kasvattajatiimin itsearviointi -lomakkeen avulla. Erityisopettaja käy havainnoimassa ja arvioimassa pedagogiikan ja yleisen tuen toteutumista lapsiryhmässä. Tukea tehostetaan, mikäli yleinen tuki todetaan riittämättömäksi lapselle.

Yleinen tuki

Yleisessä tuessa lapsen tuen tarve on lyhytaikaista ja tilapäistä. Käytössä olevien tuen järjestelyjen vaikuttavuutta arvioidaan, ja tarvittaessa hyödynnetään erilaisia arviointimateriaaleja. Arviointiin osallistuvat lapsen huoltajat, varhaiskasvatuksen opettaja sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Yleistä tukea toteutetaan vahvistamalla laadukasta peruspedagogiikkaa lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Kaikki lapsen kanssa työskentelevät kasvattajat sitoutuvat toteuttamaan yleistä tukea. Yleisen tuen aloittaminen sekä yhdessä sovitut toimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja toimenpiteiden vaikuttavuutta arvioidaan vähintään kerran vuodessa.

Lapsiryhmän toimintakulttuurissa ja pedagogisessa suunnittelussa otetaan huomioon ne asiat, jotka tukevat yleisessä tuessa olevia lapsia. Näitä yleisen tuen asioita voidaan toteuttaa koko ryhmässä, koska niistä hyötyvät kaikki lapset. Ryhmän toimintasuunnitelmaan kirjataan yleisen tuen periaatteet lapsikohtaisesti ja nostetaan esiin ne menetelmät, joilla tuetaan ryhmän lasten tarpeita.

Tehostettu tuki

Tehostetussa tuessa lapsi tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä. Ennen kuin tukea vahvistetaan yleisestä tuesta tehostettuun tukeen, arvioidaan yleisen tuen toteutumista ja tarvetta tehostetun tuen aloittamiseen. Laadukkaan peruspedagogiikan sekä yleisen tuen menetelmien lisäksi tehostetun tuen muotoja ovat lapsen kasvun ja opetuksen yksilöllistäminen, joustavat ryhmittelyt sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki ja opetus.

Tuen tarvetta ja tukitoimia suunnitellaan ja arvioidaan yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä mahdollisten muiden yhteistyötahojen kanssa. Tehostetun tuen aloittaminen sekä yhdessä sovitut toimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja toimenpiteiden vaikuttavuutta arvioidaan jatkuvasti varhaiskasvatuksen arjessa.

Arviointiin liittyviä havaintoja kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan toimintakauden aikana. Tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan yhdessä huoltajien, lapsen sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa vähintään kerran vuodessa. Arviointiin osallistuu tarvittaessa moniammatillisia toimijoita ja arvioinnissa huomioidaan myös mahdolliset asiantuntijalausunnot. Tehostetusta tuesta tehdään hallintopäätös, josta tarkempi kuvaus kappaleessa 5.6.

Erityinen tuki

Erityisessä tuessa lapsen tuen tarve on kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä. Erityisessä tuessa yleisen ja tehostetun tuen menetelmien lisäksi lapsen hoidossa ja varhaiskasvatuksessa korostuu henkilökohtainen ohjaus, henkilöstön erityisosaaminen ja monialainen yhteistyö. Ennen kuin tukea vahvistetaan tehostetusta tuesta erityiseen tukeen, tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan yhdessä huoltajien, lapsen sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Arviointiin osallistuu tarvittaessa moniammatillisia toimijoita ja arvioinnissa huomioidaan myös mahdolliset asiantuntijalausunnot. Erityisestä tuesta tehdään hallintopäätös, josta tarkempi kuvaus kappaleessa 5.6.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹⁴⁶. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

¹⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta ja tarvittavien tuen muotojen toteuttamista¹⁴⁷.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista havainnoidaan ja dokumentoidaan säännöllisesti. Havainnoinnin lisäksi päiväkodeissa voidaan käyttää erilaisia arviointimenetelmiä, joiden käyttöä arvioidaan yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa. Arvioinnit tehdään yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Havainnoinnin ja arvioinnin perusteella lapsi ohjataan tarvittaessa tarkempiin tutkimuksiin.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, tuen muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹⁴⁸. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹⁴⁹. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen.

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

Esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tuen muotojen ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi sisältää perustelut siitä, millaisista tuen muodoista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹⁵⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹⁵¹. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat lapsen tarpeen mukaan:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

¹⁵⁰ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹⁵².

Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laativat yhteistyössä lapsi ja hänen huoltajansa, lapsiryhmän henkilöstö ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tukitoimet aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä ja käytettävät menetelmät ja tuen arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Perhepäivähoidossa olevan lapsen tuen tarpeen suunnitteluun ja arviointiin osallistuvat perhepäivähoitaja, huoltajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä perhepäivähoitajan esihenkilö. Perhepäivähoitajalla on mahdollisuus konsultoida varhaiskasvatuksen erityisopettajaa tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin ja kirjauksiin liittyen.

Lapsen tukea suunniteltaessa keskitytään menetelmiin, jotka tukevat ja vahvistavat oppimista ja kehitystä. Lapsiryhmän henkilöstö ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukevat lasta kokonaisvaltaisesti ja seuraavat, arvioivat ja dokumentoivat tukitoimien

¹⁵² HE 148/2021 vp, s. 35

vaikuttavuutta säännöllisesti yhdessä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Tuen suunnittelussa, seurannassa ja arvioinnissa tehdään yhteistyötä monialaisesti.

Lapsen saama pedagoginen, rakenteellinen ja hoidollinen tuki sekä tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tulkitsemispalveluiden, henkilöstöressurssin sekä apuvälineiden tarpeen, määrän ja laadun kartoittavat varhaiskasvatuksen erityisopettajat yhteistyössä varhaiskasvatussyksikön johtajien kanssa.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹⁵³.

Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹⁵⁴. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁵⁵. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämävastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Huoltaja voi tehdä päätöksestä oikaisuvaatimuksen¹⁵⁶. Päätökseen on liitettävä ohje oikaisuvaatimuksen tekemiseen. Päätös on aina perusteltava¹⁵⁷. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁵⁸.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁵⁹.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁶⁰.

¹⁵³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁵⁴ Hallintolaki 34 §

¹⁵⁵ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁵⁷ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁵⁸ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁵⁹ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

Varhaiskasvatustalain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁶¹. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁶²

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vaillo olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaistalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

YLÖJÄRVI

Lapsen tuen tarvetta ja tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan yhdessä huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu toimii lapsen ja huoltajien kuulemistilaisuutena, johon huoltajille lähetetään kirjallinen kutsu. Kutsuun sisältyy kirjallinen kommentointimahdollisuus. Lapsen vasuun kirjataan lapsen ja huoltajien näkemykset sekä yhdessä sovitut menetelmät.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee tarvittaessa suosituksen tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista yleisen tuen aikana. Tuen tason muutoksesta sekä tuen päättämisestä tehdään myös suositus. Hallintopäätöksen lapsen tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatusyksikön johtaja tai varhaiskasvatuksen aluejohtaja.

¹⁶¹ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

¹⁶² HE 148/2021 vp, s. 30

Perhepäivähoidossa olevan lapsen hallintopäätöksen tuesta sekä tukipalveluista tekee perhepäivähoitajan esihenkilö. Palvelusetelipäiväkotien osalta hallintopäätökset tekee palvelujohtaja. Huoltajilla on oikaisuvaatimusoikeus päätöksestä. Hallintopäätös tehdään myös tuen tason muuttuessa tai tuen päättyessä.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja tässä perusteasiakirjassa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan perustuvaa varhaiskasvatusta huoltajat voivat saada palvelusetelillä palvelusetelipalvelujen tuottajaksi hyväksytyiltä yksityisiltä palveluntuottajilta.

7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja perusteita tarkentavan paikallisen suunnittelun toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁶³ Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatustilain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätyt periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja laadunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon¹⁶⁴ hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on kehittää varhaiskasvatusta sekä edistää lasten kehityksen ja oppimisen edellytyksiä¹⁶⁵. Suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella ja paikallisella tasolla.

Kansallisen tason arviointien tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁶⁶. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatuksen suunnittelua ja sen toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä-, yksikkö-,

¹⁶³ Varhaiskasvatustilain 24 §

¹⁶⁴ Varhaiskasvatustilain 20 §

¹⁶⁵ Varhaiskasvatustilain 24 §

¹⁶⁶ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

toimipaikka- ja lapsiryhmätason arviointikokonaisuudesta ja arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁶⁷. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on toimipaikassa¹⁶⁸ järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt tai kielen kehityksen tukeminen. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Arvioinnin ja kehittämisen jatkuvaan prosessiin kuuluu tärkeänä osana pedagoginen dokumentointi (luku 4.2).

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Arvioinnilla¹⁶⁹ edistetään lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut pedagogisen toiminnan tavoitteet on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti tarkennettavat asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnin suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatuksen järjestäjä kehittää varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia ja parantaa sekä sitä kautta niiden laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Arviointi ja kehittäminen

Järjestäjätaso

¹⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

Varhaiskasvatussuunnitelma määrittää hyvää ja laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa. Laadun takeena on varhaiskasvatuksen jatkuva arviointi ja kehittäminen. Seudullista ja paikallista arviointia kehitetään Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) ohjeistuksen mukaisesti. Ylöjärven varhaiskasvatus osallistuu valtakunnalliseen tiedonkeruuseen.

Ylöjärven varhaiskasvatuksen kehittäminen tapahtuu säännöllisen arvioinnin ja henkilöstön keskinäisen sekä lasten ja huoltajien kanssa käydyn vuoropuhelun kautta. Kehittämistyötä tehdään sekä hallinnon että yksikköjen tasolla.

Ylöjärven varhaiskasvatuksessa on yhteistyössä johdon ja henkilöstön kanssa laadittu laatukäsikirja, joka perustuu Karvin laadun arvioinnin rakennetekijöihin ja indikaattoreihin. Käsikirjassa on esitetty varhaiskasvatuksen järjestämistä koskevat laatulupaukset sekä järjestäjä- että yksikkötasolla. Laatukäsikirjan sisältöä ja toteutumista arvioidaan vuosittain johdon ja henkilöstön yhteistyössä.

Ylöjärven varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan sen eri toimintamuodoissa osana varhaiskasvatuksen kehittämistyötä. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja päivitetään tarpeen mukaan.

Huoltajilla on mahdollisuus osallistua säännöllisesti varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Asiakas- ja henkilöstökyselyjä toteutetaan säännöllisesti. Eri tavoilla saatujen palautteiden perusteella tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa. Varhaiskasvatusyksikön tulokset annetaan tiedoksi asianomaisille. Koko kaupunkia koskevat tulokset tiedotetaan kasvatus- ja opetuslautakunnalle ja julkaistaan kaupungin verkkosivuilla.

Yksityinen palveluntuottaja seuraa, arvioi ja kehittää omaa toimintaansa yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatusta seurataan Ylöjärven varhaiskasvatuksessa asiakaspalautteen ja ohjaus- ja valvontakäyntien avulla.

Yksikkötaso

Ylöjärven varhaiskasvatuksessa arvioidaan yksikön toimintasuunnitelmaa, ryhmäkohtaista toimintasuunnitelmaa ja lapsikohtaista varhaiskasvatussuunnitelmaa itsearviointin, kyselyjen ja keskustelun keinoin. Itsearviointia toteutetaan suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset -asiakirjan ohjeistuksen mukaisesti.

Huoltajien mahdollisuus osallistua yksikön varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen on kuvattu kohdassa 3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.

Lapsiryhmätaso

Varhaiskasvatussyksikköjen ja lapsiryhmien pedagogista toimintakulttuuria arvioidaan Karvin ylläpitämän digitaalisen arviointijärjestelmän, Valssin laadun prosessitekijöiden arviointityökaluilla. Lisäksi arvioinnissa hyödynnetään erilaisia dokumentteja. Lapsille tarjotaan aktiivisesti mahdollisuuksia ajatustensa ja mielipiteidensä esittämiseen. Lasten osallisuus pedagogisessa dokumentoinnissa ja toiminnan arvioinnissa on kuvattu kohdassa 4.2.

Lapsen tuen toteutumisen seuranta, arviointi ja kehittäminen on kuvattu lapsen tuki kappaleessa luvussa 5

